

בעזה"ת

תשורה

זיכרונות, הדרכות והוראות בעבודת-ה'

מהמשפיע האגדי

הרה"ח הרה"צ הגאון המקובל וכו'

ר' **מנחם זאב (וואלף) הלוי**

גרינגלאס

זצ"ל

תשורה משמחת בר המצווה
של

הת' **שלום דב בער** שי' **ממן**
ד' מרחשוון ה'תשע"ב

יז"ל ע"י תלמידו

הרב **שלמה חנניא ממן**
לקראת יום היארצייט הראשון
כ"ב בטבת תשע"ב

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
NYcedish 3-8250

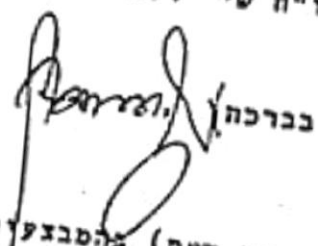
מוחט מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.
כ"ה,
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
שי" מוה'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו ע"ד הכנס בנס האברך
לגיל מצות,
הנה יה"ר מהשי"ח אשר מבן שלט עשרה למצות יגדל
לבן. חמש עשרה וכו' כמסק המשנה (אבות פרק ה') ויוסיף
החמדה ושקידה בלימודו בתורה, בחורת הנגלה וכן בחורת
ההסידות ויהדר בקיום המצות, והשי"ח יצליחו להיות חסיד
ירא שמים ולמדן.

ויררו ממנו ומכל יו"ח שי" רוב נחת יהודי
אמיתי חסידותי.

בברכה

בטח משהחף (וישתחף כיתר דאה) בהמבצעים, וה'
יצליחם.
הפ"נ שבמכ" יקרא בעחו רצון על הציון הק"ו.

מי אנוכי אשר אבוא לדבר ולשרטט קווים לדמותו הפלאית של מו"ר הגאון המקובל והחסיד הרמ"ז ז"ל, הלא אנכי מקטני תלמידיו הרבים הפזורים על פני הגלובוס ומפארים שמו הק', יושבי על מדין, רבנים, ראשי ישיבות, משפיעים ושלוחי הרבי נשיא דורנו, אשר להם נאה ולהם יאה לדבר בשבחו של האי גברא רברבא. ובאמת אינני יודע הרבה ואפילו מעט מעברו העשיר המלא בסיפורי מופת והתקשרות אמיתית לרבנותנו נשיאינו הקדושים במשך ג' דורות החל מהרבי הרש"ב נ"ע.

אך למרות כל זאת אנסה לדבר עליו דווקא ממבט של 'בן' קרוב. היות וזכיתי שלא ע"פ בחירתי להיות ממקורביו אשר חבבני וקירבני בחבלי עבותות אהבה במשך לומדי בישיבת 'תומכי-תמימים' במונטריאול בשנים תשמ"ט-נ' ותחילת נ"א ואף לאחר עוזבי מחנם הק' המשיך להתכתב עימי בתכיפות ולהדריכני בהדרכות נפלאות אשר התוו לי הדרך לחיים של אמת.

לא את הכל אוכל להרשות לעצמי לפרסם ברבים אך עכ"פ חלק קטן המגלה טפח מאופי חשיבתו הטהורה ומידת ענוותנותו הבלתי שגרתית בימינו. הרשיתי לעצמי לפרסם לקראת יום היארצייט הראשון שלו שיחול בכ"ב בטבת הקרוב והנני מוציא זאת לרגל חגיגת בר מצווה של בני הת' שלום דבר בער שנחוג אותה בד' מרחשוון ולרגל יום הולדתו ב' מרחשוון.

והעיתוי הוא חשוב לא פחות ובהשגחה פרטית, באשר היום בו הגיע מורי ורבי ז"ל לאדמת קנדה להקים הישיבה במונטריאול (הוא ועוד שמונה תמימים- בשליחות הרבי הרי"צ נ"ע) היה **בב' מרחשוון תש"ב** (שזהו תאריך יום הולדתו) ובתאריך **ד' מרחשוון תש"ג** (כעבור שנה ויומיים), במהלך ימי השואה הזדרז הרבי (נשיא דורנו) לבקש משני בחורים ששהו עם הרבי הרי"צ תחת הכיבוש הנאצי, שיעבירו אליו זיכרונות מהתקופה ההיא. את הבקשה המיוחדת שיגר הרבי **בד' חשוון תש"ג** אל התמימים **הרב מנחם זאב גרינגלאס** ויבלחט"א הרב יוסף ויינברג, שהיו באותם ימים מתלמידי 'תומכי תמימים' במונטריאול (תאריך חגיגת הבר מצווה של בני). ומכיוון שבזיכרונות קא עסקינן החלטתי שזהו העיתוי המתאים מכל הסיבות הנ"ל לפרסם חלק מהמכתבים שזכיתי לקבל ממנו.

אז ראשית אפרסם כאן חלק מהמכתבים שכתב לי ולאחריהם אספר מספר עובדות וסיפורים שהייתי עד להם או ששמעתי מפיו הט' בעת שזכיתי לשהות במחיצתו ולדור משך זמן בביתו ברחוב פלמנדון.

ולמרות שאין זה היה לקורת רוחו לפרסם כתביו ובפרט שנכתבו באופן אישי, אך תקוותי חזקה שיסלח לי על כך ובוודאי הכיר מידתי שאינני יכול להתאפק יתר על המידה ...

ויהי רצון שאזכה אני ובני ביתי יחיו ואתם הקוראים וב"ב יחיו, שחיי היומיום שלנו יהיו ממולאים באותה 'התקשרות' איתנה ומעין אותו 'ביטול' שהיה למו"ר זצ"ל לרבי נשיא דורנו ולאותה 'ענווה' במקומה ולאהבה וחיבה שהעניק לכל יהודי שהכיר במאור פנים דברים היוצאים אל הלב נכנסים אל הלב וכו' וכו', אזי נזכה לחיים מאושרים בגשם וברוח אכ"ר.

אודה ה' מאוד בפי על כל הטוב אשר גמלני ואשר זיכני להכניס בננו היקר התמים שלום דב בער שי' לעול תורה ומצוות בשעה טובה ומוצלחת ואולי זכות יום הולדתו ביום הקדוש יום הכיפורים אחת בשנה היא שעמדה לי להו"ל חלק מהזיכרונות והכתבים לע"נ מו"ר הרמ"ז גרינגלאס זצ"ל שרציתי מאוד להוציא ולא עלתה בידי עד עתה וזכה שעל-ידו נתמלאה המשאלה.

שיזכה לגדול חסיד ירא-שמים ולמדן כברכת קודשו של כבוד קדושת אדמו"ר ולנחת רוחו הקדושה ולאילנא רברבא יתעביד ויעלה מעלה מעלה במעלות התורה יר"ש וחסידות אכ"ר.

המו"ל

אבי החתן- הרב שלמה חנניא ממן

מכתב מס' 1 - סדר בלימוד נגלה וחסידות וניצול הזמן

ב"ה ליל פורים, תשנ"א, מאנטרעאל

ידידי הנע' התמים כמר שלמה חנני' שיחי'

שלום וברכה

פותחין ג"כ בברכה להודות ולהלל את השי"ת עושה פלא על הניסים ועל הנפלאות שהראה ושרואים אחינו בני ישראל שי' בארה"ק ת"ו, ורואים במוחש בעיניים הגשמי' כו וזהו הכנה להתקופה הקרובה: וראו כל בשר כו ותחינה עיינו כו.

מכתבך האחרון מג' אדר - וגם המתב הראשון - הגיעני לנכון - והתענגתי מהידיעה שהנך עוסק במלאכת הקודש בחינוך ילדי ישראל לתורה ויר"ש כו - וזהו דרך ומבוא להגיע למאמר רז"ל ומתלמידי יותר מכולם כי ההשפעה לתלמידים מקבלים הוא בבחי' אור חוזר וזהו מגיע למעלה מבחי' אור ישר כידוע בדא"ח - לזאת תהי' בשמחה שזכית ב- השגחה פרטית למעמד כזה כו'

[אודות בקשתי בעניין סדר מסודר בלימוד]

בעניין סדר מסודר, העצה היעוצה בדרך קבלת עול בקביעות חזק בנפש שזמני הקביעות יהיו נשמרים בדיוק בלי שום דיחוי כלל ואתה תתרגל בזה איזה - שבועות אזי יקל הסדר אצלך, כי הרגל נעשה טבע כו'... אבל בעיקר שתכניס כל מוחך וחושך בלימוד גמרא ותוס' שו"ע לידע כל סוגיא וסוגיא בכל בורי' וכו' ומובן שבחסידות הנה עאכ"ו שצריכים להכניס בזה בכל חלקי חב"ד כו' עד שהעניין יהי' מונח במוחו בהנחה טובה ולזה צריכים - התעסקות יתירה מחמת דקות והפשטת העניינים, דלא זו בלבד שאין לנו שום ציור באלוקות אלא אפי' בהמשלים שהנה על פי רוב מכוחות הנפש - גם אין לנו שום ציור כו' וממילא מובן עד כמה שצריכים לזה יגיעה שיתאחד השכל האלוקי בשכל האנושי ואח"כ במוח הגשמי כו' ומכל מקום - זה תעודתנו בתור תמימים - ומי שמוסר ונותן את עצמו לזה בפנימיות וכו' הנה בדוק ומנוסה שיש לו - סייעתא שמיא שלא לפי ערך להצליח בזה למעלה ממשוער כו'. ובדרך עצה טובה נחוש מאוד שתקרא בעיון האג"ק בהתמים ג-ד כמדומה שמדובר שם בכגון זה וגם תלמוד בעיון הקונטרס התפילה כל פרק ג' פעמים

לכל הפחות וזה יפתח לפניך השערים שערי אורה להיכנס פנימה כו'.

כל ישראל עומדים ועושים הכנות לכיאת המשיח - ובודאי שלימוד ועבודה על פי חסידות -

והתעסקות במבצעים לקרב את בני ישראל לאביהם שבשמים - זהו הכנה המתאימה בכלל ובפרט. בודאי תכתוב לי בפרטיות. ידיך הדורש שלומך. בברכת כל טוב סלה בגשמיות וברוחניות.

מנחם זאב הלוי

הרב גרינגלאס מוסייג ומתרחק מתוארים

למכתב הג"ל צירף מו"ר פתק קטן בצידו והוכיחי נמרצות אודות התארים שכתבתי לו:

עוד הפעם בל תכתוב לי טיטולן (תארים) כאלו - כי זהו חוזק ולצון ובזיון - והנני מתבייש להראות את מכתבך למי שהוא.

פרישת שלום לידידי הרב וכו' מוה"ר שלום דב בער וואלפא שיחי'...

מר' שלמה אליעזר מרגליות מירושלים ת"ו קבלתי מכתב שקבל מכתבי מאז. ואולי כשתהי' לך הזדמנות להיות בירושלים ת"ו תכנס אליו למסור פ"ש ממני, (רח' בהרן 130 ע"י מאה שערים).

[בתמונה זו נראה המקובל הרה"צ ר' שלמה אליעזר מרגליות ז"ל, מקרובי משפחתו של מורי ורבי ז"ל, אשר העריצו מאוד והעיד עליו באזני אשר "הוא מבני עליה" (תמונה זו צולמה בבריתו של בנו הבכור מנחם מענדל שי' בשנת תשנ"ה)

Handwritten notes in Hebrew, including a signature at the top and several paragraphs of text. The text appears to be a response or commentary on the main letter.

Handwritten notes in Hebrew, continuing the discussion or providing additional context. The handwriting is dense and fills most of the page.

Handwritten notes in Hebrew, possibly a separate letter or a continuation of the previous notes. It includes a signature and several lines of text.

מכתב מס' 2 - השלב הנכון להתעסקות מוחלטת בחינוך

ב"ה ח' אייר, תש"א, מאנטרעאל

ידידי הת' הנע' מר שלמה חנני שי'

שלום וברכה

מאוד נהנהתי ממכתבך המלא עם רגשי אהבה כו' ובכלל מהסדרים שלך הן עם עצמך והן עם הזולת כו'.

ובקיצור: בשאלתך אודות סידורך בעתיד כו' הנה לפי דעתי הקלושה, הלא צעיר הנך הן בשנים וביותר בלימוד (הן אופן הלימוד יסודי - א שטעל אין לערנען - והן בידיעה בכמה סוגיות יסודיים בש"ס וכו' וכן בשו"ע או"ח ויור"ד כו') וממילא טרם הגיע זמנך לתרום תרומה גדולה כזו להתהפך ממהות "בחור ישיבה" למהות של 'מתעסק ראשו ורובו בהזולת', ותורה מה תהא עלי' כו'.

לזאת ראוי שתסדר את עצמך להמשיך בישיבה של בחורים בגילך - ללמוד וללמד בעיונא ולעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כו'. וכן בחסידות כמובן מאליו. וממילא ובודאי תודיעני החלטתך...

הרב גרינגלאס זצ"ל
בצעירותו
מתשעת התמימים
שנשלחו ע"י
הרבי הרי"צ נ"ע
להקים הישיבה
במונטריאול - קנדה

[חשוב להדגיש שמדובר בתקופה ששהיתי בארץ בכדי לסדר הניירות והבעיות עם הצבא והתכוננתי לחזור לישיבה במונטריאול והציעוני לכינתיים לשמש מחנך באחד ממוסדות חב"ד ובכ"ז לא נראה הדבר למור' הרמ"ז ז"ל ונימוקו עמו כנ"ל]

ה' חנני תש"א, מאנטרעאל

שלום וברכה

מאוד נהנהתי ממכתבך המלא עם רגשי אהבה כו' ובכלל מהסדרים שלך הן עם עצמך והן עם הזולת כו'.

ובקיצור: בשאלתך אודות סידורך בעתיד כו' הנה לפי דעתי הקלושה, הלא צעיר הנך הן בשנים וביותר בלימוד (הן אופן הלימוד יסודי - א שטעל אין לערנען - והן בידיעה בכמה סוגיות יסודיים בש"ס וכו' וכן בשו"ע או"ח ויור"ד כו') וממילא טרם הגיע זמנך לתרום תרומה גדולה כזו להתהפך ממהות "בחור ישיבה" למהות של 'מתעסק ראשו ורובו בהזולת', ותורה מה תהא עלי' כו'.

לזאת ראוי שתסדר את עצמך להמשיך בישיבה של בחורים בגילך - ללמוד וללמד בעיונא ולעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כו'. וכן בחסידות כמובן מאליו. וממילא ובודאי תודיעני החלטתך...

ידידי הנע' מר שלמה חנני שי'

מכתב מס' 3 - עבודה שע"פ חסידות - ואיר יש ללמוד מאמר...

ב"ה, ד' לחודש הגאולה (תמוז) תנש"א מונטריאל

ידידי הנע' התמים כמר שלמה חנני' שי'

שלום וברכה.

את מכתבך מכא' סיון הגיעני במועדו ולא עניתי תיכף מחמת כי הייתי בבית-מרפא ועבר עלי ניתוח ל"ע (לא עליכם) וכששבתי למעוני בעזרת השי"ת הייתי בחלישות ועד כהיום הנני עוד בבחינת 'מורגש'

(יודוע דהרב ר' הלל (פריטשער) נ"ע אמר שלא אוהב את החולה, כי החולה הרי הוא בבחינת מורגש ו"מורגש" הוא בחינת "יש" וכו')

אבל תודה לקל כי מיום ליום המצב משתפר וברוך הגומל לחייבים-טובות!

(ובעצם כן הוא בעבודה שעל-פי חסידות, אם פועלים ועושים איזה עניין טוב ומועיל, ההרגש צריך להיות, ניט אז "איך" האב דאס געמאכט, רק עס האט זיך דורך מיר אדורכגעפירט בדרך "צנור" כו' כי כשמרגישים שהוא העושה והפועל כו', הנה לפעמים יצא שכרו בהפסדו כו').

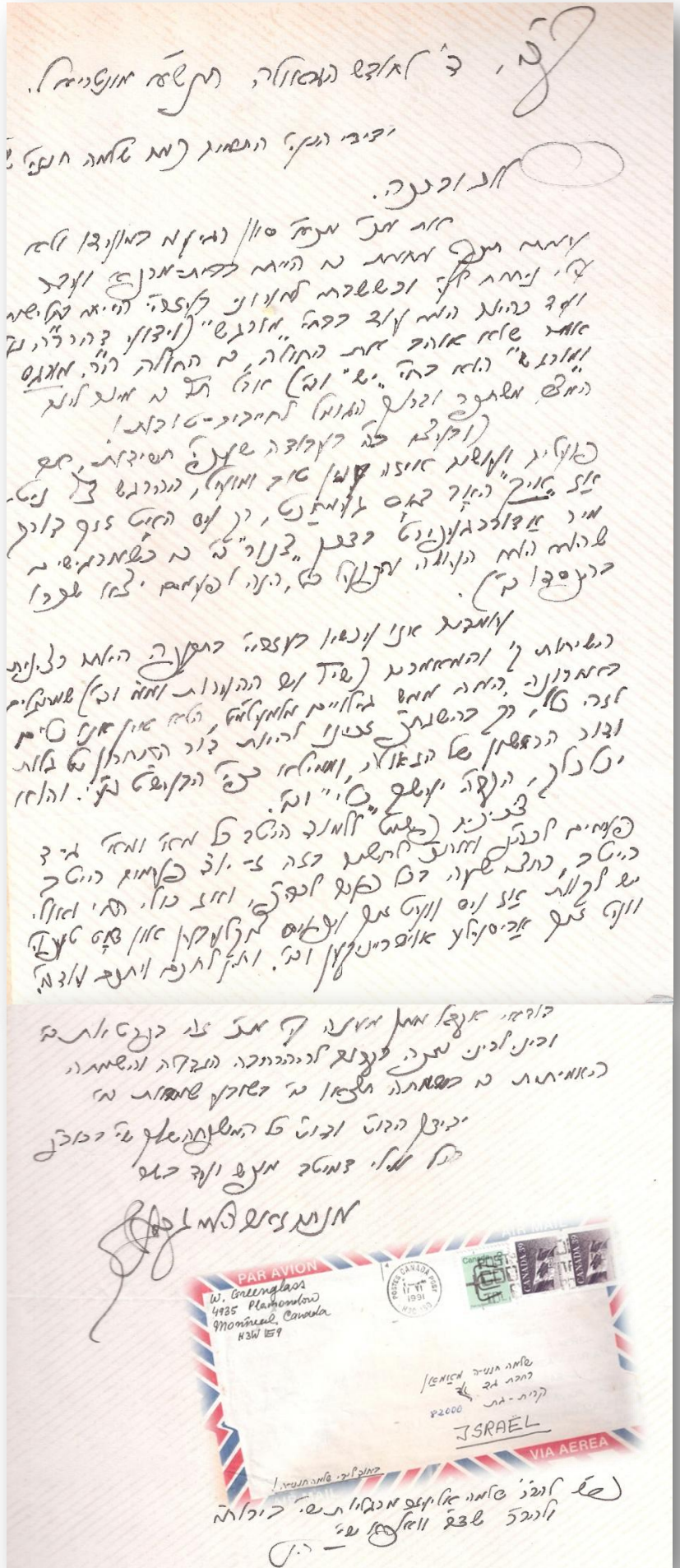
עומדים אנו עכשיו בעזרת השי"ת בתקופה היותר רצינית. השיחות קודש והמאמרים (שי"ל עם ההערות ומראי מקומות וכו') שמתגלים באחרונה, המה ממש גילויים מלמעלה למטה, הלא אין אנו כלים לזה כלל, רק בהשגחה פרטית זכינו להיות דור האחרון של גלות ודור הראשון של הגאולה, וממילא כפירוש הבעש"ט נ"ע: "הוא יכלכלך", הקב"ה יעשך "כלי" וכו'.

צריכים פשוט ללמוד היטב כל מאמר ומאמר ג'ד- פעמים לכל הפחות ואחר-כך לחשוב בזה ז'-יו"ד פעמים היטב היטב, כחצי שעה בכל פעם לכל הפחות, ואזי כולי האי ואולי יש לקוות אז עס וועט זיך עפעס צוקלעבען און דאס טעפעל וועט זיך אביסעלע אויסרייניקען וכו'. ותן לחכם ויחכם עוד כו'...

בדאי אקבל ממך מענה על מכתבי זה בפרטיות כו' וביני לביני נזכה בקרוב להרחבה הגדולה והשמחה האמיתית "כי בשמחה תצאו" כו' בשבוע שמחות כו'.

דייך הדורש שלומך ודורש שלום כל המשפחה שלך בכלל ובפרט בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר. מנחם זאב הלוי גרינגלאס.

פרישת שלום להר"ר שלמה אליעזר מרגליות שי' בירושלים ת"ו ולהר"ר שלום ד"ב וואלפא שי'

מכתב מס' 4 - איחולים לבואינו בקשרי השידוכין בחודש דמ"ת

אורי אלו סיון שנת תשנ"א ע"פ,
 חתן הנעל
 ב"ה, אור לט"ו סיון שנת נפלאות בכל, מונטריאל
 ידידי הנעל החתן המופלג כו' התמים מו"ה שלמה חנני
 וב"ג הכלה שיחיו
 שלום וברכה.
 בשמחה ובעלז פנימי הגיעני הידיעה המשמחת מבואכם
 בקישורי שידוכין.
 יתן השי"ת ויהי בגדא טבא ובמזלא טבא.
**חודש דמתן תורה נישואין של הקב"ה עם כנסת
 ישראל על-ידי התורה ומצוות על הר סיני כו'.**
 ויעזור השי"ת שתהא החתונה בשעה טובה ומוצלחת ותזכו לבנות
 בניין עדי עד בבנייני התורה יראת-שמים וחסידות
**ומשמחה הלזו יושפע השמחה הכללית ברפואת
 כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א בקרוב.**
 ובכי שמחה תצאו מהגלות בהתגלות משיח צדקנו בקרוב ממס.
 בודאי ידעת שר' יצחק מאיר שי גוראירי' השתדל אודות החתונה
 בירושלים ת"ו - בסיוע ממשית כו'
 והנני גם כן מצרף פה איזה סכום לטובתכם ואי"ה בקרוב אשתדל
 בלי"ג להוסיף על זה.
 ונשמע ונתבשר בשורות משמחות זה מזה תמיד כל הימים בכלל
 ובפרט בגשמיות וברוחניות.
 ידידך מנחם זאב הלוי גרינגלאס.
 [במאמר המוסגר, חשוב לציין כי מו"ר הרמ"ז ז"ל ניהל קופות
 שונות של חסד בצורה מדוקדקת ומסודרת להפליא, בין הקופות
 שניהל היא הנקראת קופת בחורים שמטרתה לסייע בגשמיות
 לבחורים הנזקקים למלבוש ומנעלים וכדו' ועוד קופה הנקראת
 קופת חתנים, לסייע בהכנסת כלה ואלו היו חלק מפעולות החסד
 שלו שניהל במשך ימי חייו]

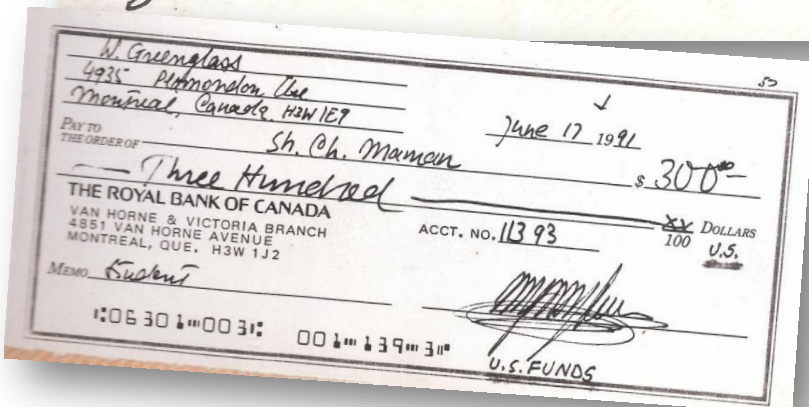

יבדל"ח מורי ורבי המשפיע
 הרה"ח ר' יצחק מאיר גוראירי'ה

שליט"א[המוזכר במכתב זה]

אשר פינה חמה לו בליבי על תמיכתו בנו"ר ויחסו האישי והלבבי
 שהעניק לי בכל עת תהי משכורתו שלימה מעם ה' אלף פעמים
 ככה וירוהו רוב נחת חסידותי מכל יצו"ח בבריאות איתנה ונהורא
 מעליא

אחד מן הצ'קים שקיבלתי ממו"ר הרמ"ז גרינגלאס ז"ל - שהשכלתי לצלמו:

מכתב מס' 5 - תורה מרש"ז שניאורסאהן מלאדז' והקשר לחתו

ב"ה, י"ט לחודש הגאולה, תשנ"ב, מונטריאל

ידידי החתן המופלג והנע' התמים כמר שלמה שי

שלום וברכה.

היום הגיעני מכתבך שציפיתי עליו והתענגתי מתוכנו ובפרט מקבלת ההשתתפות בהוצאות כו' ותשתמשו בהם געזונדערהייט און פרייליכערהייט בבריאות הנכונה ובשמחה וצהלה כו'.

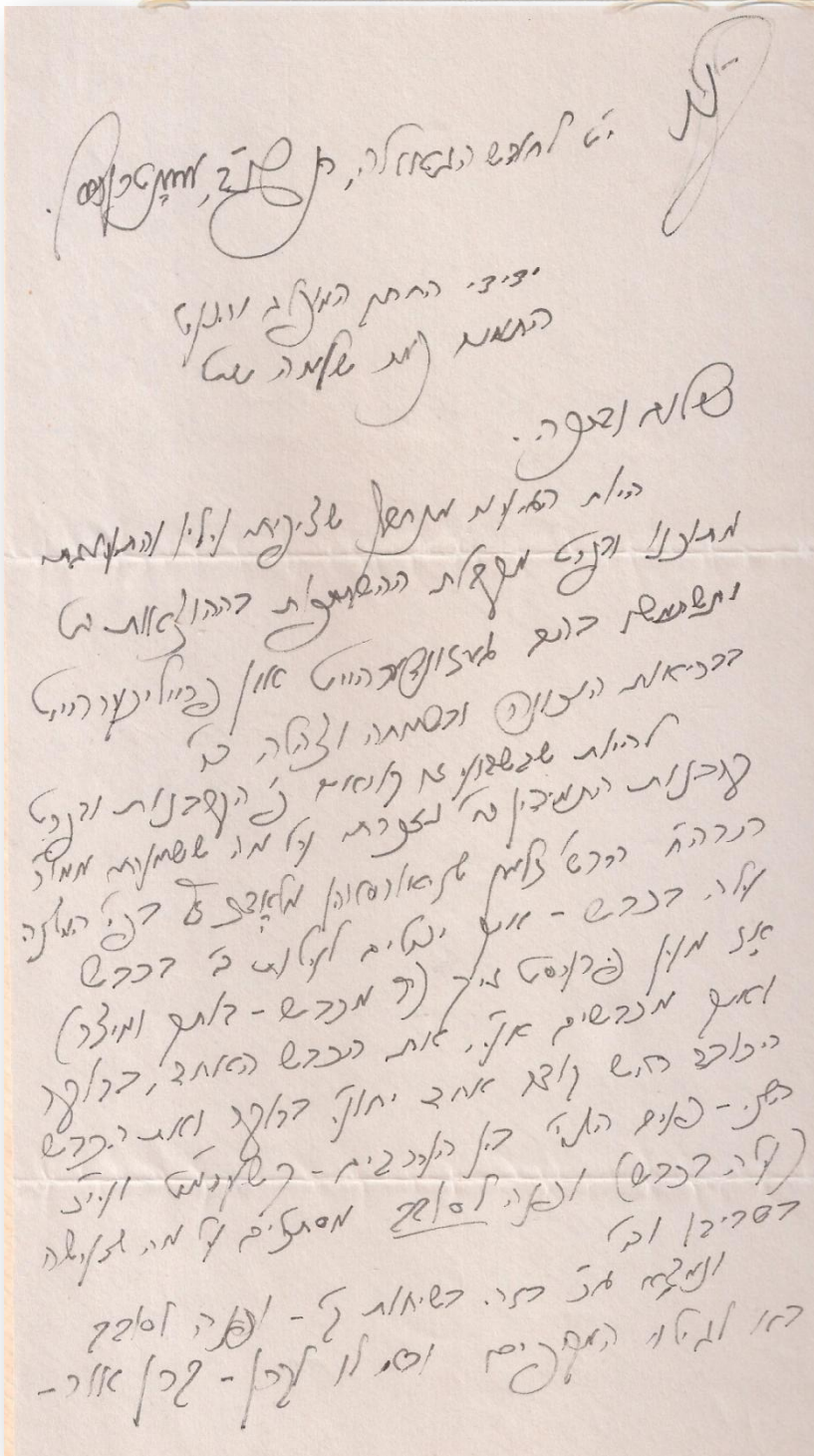
להיות שבשבוע זה קוראים פרשת הקרבנות ובפרט קרבנות התמידין כו' נזכרתי על מה ששמעתי ממורי ורבי הרב שניאור זלמן שניאורסאהן מלאדז ז"ל בפירוש המשנה: "עלה בכבש" - איך יכולים לעלות כו' בכבש - איז מען פרעסט זיך (לשון מכבש - דוחק ומיצר) ואיך מכבשים את עצמו, "את הכבש האחד, בבוקר" הכובד ראש קודם "אחד" יחודא עילאה בבוקר. "ואת הכבש השני" - פעם השני' - "בין הערביים" - קריאת שמע שעל המיטה ועל ידי- כן (עלה בכבש) ופנה לסובב מסתכלים על מה שנעשה בסביבתו וכו'.

ונמצא גם כן בזה בשיחות קודש - "ופנה לסובב" בא גלילוי המקיפים "ובא לו לקרן" - קרן אור - [המשך בעמוד הבא-]

תמונות מתקופת לימודי בישיבת "תומכי תמימים"

מונטריעאל

בסטנדער זה למדו הבחורים רמב"ם בכל ערב ואמרו קשעה"מ

המשר מכתב מס' 5 - הכנה ראוי'ה לחתונה

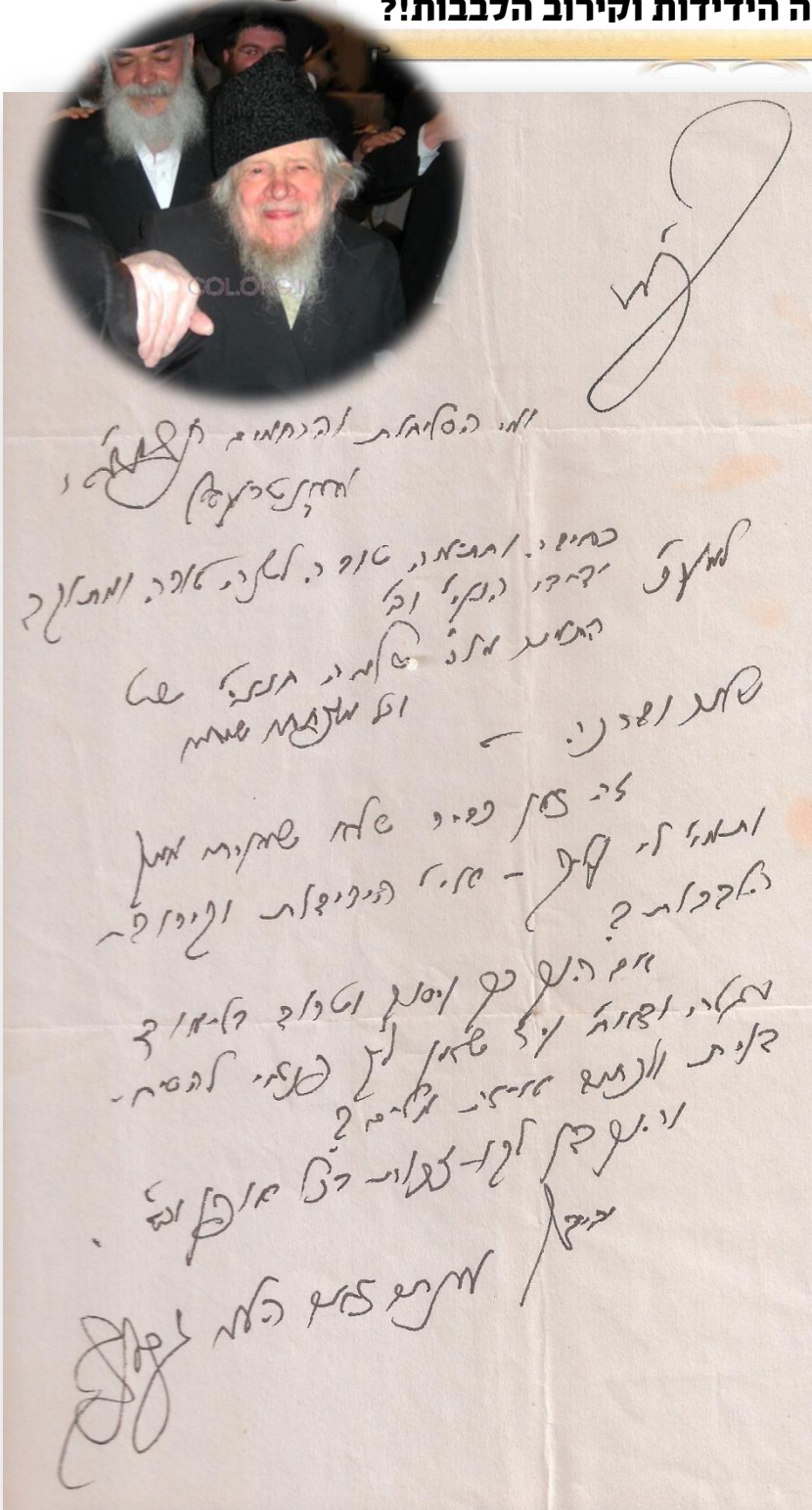
תורה ודבריה
 חלק א'
 פרק א'
 הלכות א'
 הלכות א'
 הלכות א'

בראשית המעשה, האלוני, י"א. / צדקה / וזו מצד אחר
 זכרונות מהמשפיע הרב מנחם זאב הלוי גרינגלאס
 (המחבר יצא לאור) - ואני כשהוא חוזר עליו
 מן ארץ ישראל, אע"פ שיש לי חשבון השמאל, איני
 אוכל לזכור את השמות הנכונים, אך אני זוכר
 את המעשה, ואת היותו חסיד, וזהו חסידות
 והנה חתן ביום חופתו הוא בעל תשובה באמת גילוי
 המקיפים שבנפש, כחתן יוצא מחופתו כו' והחלטות
 טובות בזמן הזה נוגעים לכל ימי חייו בתורה ועבודה
 ובכל דברי הרשות שהם גם כן על-פי תורה כו'.
 בודאי למדת את הדינים היטב היטב כי ישנם
 פרטים שנוגעים כחוט השערה וכו' וכל המרבה
 בלימוד ובבקיאות בזה - הרי הוא משובח בפועל
 ממש כו'.
 כן תלמוד בדא"ח את כל הדרושי חתונה מכ"ק
 אדמו"ר שליט"א (פ"ט) וכן המאמרים קצרים
 בסידור הגדול עם דא"ח כו'.
 עוד הפעם מזל טוב וגדא טובא לכלולת אפריונכם בשעה טובה
 ומוצלחת בבנין עדי עד ובקרוב ממש נגיע למהרה ישמע כו' קול
 ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וכו' וכו'.
 ידיך הדו"ש ונא למסור מז"ט וברכת כל טוב להמחותנים מצד
 החתן והכלה ויתברכו בכל המצטרך להם בגשמיות ורוחניות.
 ידיך מנחם זאב הלוי גרינגלאס...

רמ"ז גרינגלאס ז"ל בשנותיו האחרונות

מכתב מס' 6 - איה הידידות וקירוב הלבבות!?

ב"ה, ימי הסליחות והרחמים תשנ"ג, מאנטרעאל

כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה למע"כ
 ידידי הנע' וכו' התמים מו"ה שלמה חנני' שי' וכל
 משפחתו שיחיו

שלום וברכה.

**זה זמן כבר שלא שמעתי ממך ותמי' לי עליך - איה
 הידידות וקירוב הלבבות?**

**אם הנך רק עסוק וטרוד בלימוד נגלה ודא"ח עד
 שאין לך פנאי להסיח דעת ולכתוב איזה מילים ?**

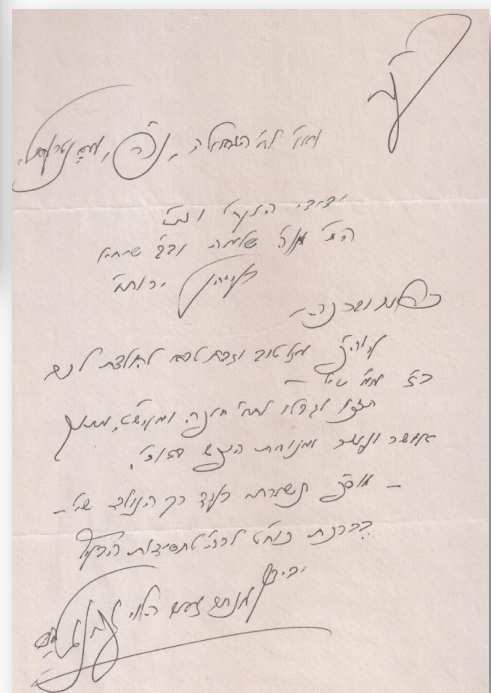
והנך דן (נידון) לקו-זכות בכל אופן וכו'

ידידך מנחם זאב הלוי גרינגלאס

הערת הנידון לקו זכות:

להעיר שבתקופה זו חתנו של הרב גרינגלאס הדר מעליו חס מאוד
 על בריאותו בשל הניתוחים שעבר ולכן לא היה מעביר לו כל
 המכתבים ששלחתי בשביל שלא יטרח יתר על המידה, ולכן תמה
 מדוע אינני כותב...

על כן החלטתי מאז להתקשר עמו דרך הטלפון ולהימנע
 מלהטריחו יותר וכך גם בישרתי לו על הולדת בני הבכור מנחם
 מענדל שי' בשנת תשנ"ה, בשורה שהביאה למכתב האחרון
 שזכיתי לקבל ממנו:

בננו מנחם מענדל שי' מוכנס בבריתו של אאע"ה באולם בית ישראל בירושלים עיה"ק ת"ו

המקובל שהרבי קרא לו "מיין מקובל" • זכרון חיי

"המחשבה הראשונה שעולה בזכרון על האי גברא רברבא איש האשכולות, היא, ענווה וצניעות מופלגת, ביטול גמור של כל מציאותו. אוי לו למי שרק יהין להזכיר שמץ מינהו מידיעותיו ויכולותיו בתורת הקבלה, הרי שבכל כוחו יפריך ויערער את הקביעה שאכן הוא 'מקובל'. גם העובדה שהרבי כינהו "מיין מקובל" יכחיש מכל וכל כלא היה ולא נברא!" • החוקר החב"די שניאור זלמן ברגר משרטט קווים לדמותו של הגאון המקובל הרב מנחם זאב (וולף) הלוי גרינגלאס ע"ה, משפיע בישיבת 'תומכי תמימים' במונטריאל, אשר הרבי כינהו "מיין מקובל" ["המקובל שלי"] • באדיבות מגזין 'בית משיח' •

הגאון המקובל הרב מנחם זאב הלוי גרינגלאס ע"ה, אשר השיב את נשמתו לבוראה באור לכ"ב טבת, והוא בן 94 - היה 'מקובל', תרתי משמע. היה לו ידע נרחב ועצום בתורת הקבלה, אותו רכש אצל מורו ורבו הגאון החסיד רבי זלמן שניאורסאהן ע"ה מלודז', כאשר את הידע הרחב שלו בקבלה, חלק עם גדולי המקובלים בדורנו בהכוונת הרבי ובעידודו הבלתי פוסק. בשל כך כינהו הרבי בפומבי בעת ההתוועדויות: "לודזער מקובל" או גם "מונטריאלער מקובל".

הוא היה 'מקובל' גם במובן הנוסף של המילה: מקובל על כל אחד ואחד. אלפי התלמידים שלמדו אצלו במשך קרוב לשבעים שנה, יודעים כי הרב גרינגלאס התעקש שגם תלמידיו יקראו לו "וולף" ללא תואר כלשהו. חרף היותו גאון בנגלה ובקי עצום בתורת הסוד, הוא היה חסיד מאיר פנים שדיבר עם התמימים-תלמידיו בנובה העיניים. הוא ידע לדבר ולהשפיע לכל תלמיד לפי ערכו, בבחינת "חנוך לנער על פי דרכו", והצליח להחדיר בהם לחלוות של חסידישקייט ויראת-שמים.

שיעוריו של הגאון המקובל, היו גדושים בעומק, אולם בכדי לפתוח הלבבות הכניס בשיעוריו אמרות שנונות ומעלות חיוך, ובכל שיעור היה מספר סיפור חסידי.

הוא עצמו היה דוגמה חיה בכך שהשכים קום, נכח במנייני התפילות, דייק לענות 'אמן' ו'ברכו', ורק לאחר מכן התפלל בביתו באריכות רבה.

הוא היה חסיד ומקושר לרבי. עוד טרם קיבל הרבי את הנשיאות היה מתכתב עם הרבי, וזאת על פי הוראת אדמו"ר הריי"צ אליו להיות בקשר עם חתנו, הרבי מה"מ. כאשר הסתלק הרבי הריי"צ, היה אצלו ברור ונהיר כי ממלא המקום הוא הרבי, ולשם כך פעל בדרכים מיוחדות. הוא היה מהחסידיים הראשונים שכתבו "כתב התקשרות", כפי שמסופר בארוכה בדברי הימים ההם. כל כך היה חדור בהתקשרותו לרבי, עד שכאשר ניגש אליו אחד התמימים בימים שלאחר יו"ד שבט, ושאלו "וואס וועט זיין" [= מה יהיה]? - סער לו הגאון על לחיו, באומר: זה רק בשביל השאלה...

[ההנחה הפשוטה הזאת, שברור שיש לנו רבי, ליוותה אותו גם לאחר ג' תמוז. כאשר היו שואלים אותו "וואס וועט זיין" [= מה יהיה]? - היה עונה בפשטות שאין שום שינוי מקודם, הרבי ממשיך להנהיג אותנו, והמצב העכשווי הוא רק ההעלם וההסתר הגדול שלפני הגילוי]

במשך השנים כתב תדיר לרבי, שאל שאלות בנגלה ובקבלה, קיבל הכוונות כיצד להשפיע על גדולי המקובלים גם כאלו שלא הלכו בדרך החסידות, ובפרט לאלו שהתנגדו לשיטת חסידות חב"ד בעניינים שונים בקבלה ובענין קירוב והפצת המעיינות. בכמה מקרים אף העביר מסרים שונים למקובלים מבלי שהללו ידעו כי המקור הוא הרבי.

שבועיים עם סידור הבעש"ט

הגאון המקובל הרב מנחם זאב הלוי גרינגלאס ע"ה נולד בפולין במשפחה של חסידי אלכסנדר, אבל לאחר שראה את ידידו עוז, התמים ר' משה אליהו גערליצקי ע"ה, מתפלל תפלת ערבית של חול בדביקות עצומה - החליט ללכת וללמוד אף הוא בישיבה בה מחנכים לתפילה בדביקות כזו, הלוא היא ישיבת 'תומכי תמימים' בלודז'.

לאחר תקופה עבר לישיבת תומכי תמימים באטוואצק, שם דבק במורו ורבו המובהק, הרב זלמן שניאורסאהן, וממנו למד גם בתורת הקבלה. היותו תלמידו המובהק, גרמה לו לזכות בזכות נדירה.

היה זה בשנת תרצ"ה בערך, כאשר אדמו"ר הריי"צ שלח ללודז' את סידור הבעש"ט, בכדי להראותו למעוניינים תמורת תרומה הגונה לישיבת 'תומכי תמימים' בעיר. את ההבטה בסידור התנה אדמו"ר הריי"צ בשני תנאים: הליכה למקווה, ושאחד מאנשי הרב זלמן שניאורסאהן ידפדף בסידור ויראהו למעוניינים בעוד הם לא יגעו בו בידיהם. הרב גרינגלאס זכה והוא היה האיש שהתמנה להראות את הסידור, כפי שסיפר לאחר שנים רבות "זכיתי להיות אז מהמראים את הסידור במשך כשתי שבועות". יותר מכך, הוא עצמו הצליח לראות את הסידור כולו ואף להבין את החידושים שבו: "דפדפתי בו מתחילתו ועד סופו וראיתי את כל החידושים שבו".

הרב גרינגלאס סיפר לחתנו, הרה"ח ר' דוד כהן, שר' זלמן שניאורסאהן הסביר לו פעם כיצד צריכים ללמוד מאמר: קודם כל עליך ללמוד את כל המאמר. אחר-כך תקרא את השורה הראשונה, תחשוב על התוכן שלה, תקרא אותה שוב, ושוב תחשוב על התוכן שלה. אחר-כך תאמר את השורה בעל-פה. כך הלאה, עד שתלמד את כל המאמר בעל-פה. ר' זלמן הדגיש שצריך לחשוב על תוכן המאמר באותיות שלנו, איך שאנחנו מסבירים לעצמנו את המאמר באותיות פשוטות, ואחר-כך צריכים להליבש את תוכן ההבנה בדברי הרב.

לאחר מלחמת העולם השנייה, לא נותר זכר מהישיבה, שכן רוב בוגריה הושמדו ורק מעטים נותרו לפליטה. שנים חלפו, ושניים מבוגרי הישיבה נקלעו להתוועדות בסוכת הרבי, היו אלו הרב גרינגלאס ע"ה והרב ישראל צבי הבר ע"ה. הרבי התייחס לכך במיוחד, כאשר במהלך ההתוועדות קרא לשניהם על שם המקום בו למדו בצעירותם, וביקשם לומר 'לחיים' כפי שסיפר הרב הבר: "פתאום אני שומע שהרבי אומר: 'און דער לאדז'ער תמים' (והתמים מלודז'. הכוונה שגם אני אומר לחיים). ואחר כך הרבי אמר: 'און דער לאדז'ער מקובל' (והמקובל מלודז'. הכוונה לרב גרינגלאס שגם הוא למד בתומכי תמימים בלודז)

בשנים הבאות עבר הרב גרינגלאס ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' באוטוואק. כבר בימים ההם מידת השמחה הייתה טבועה בו, והוא הדביק בה גם את הסובבים אותו. הוא זכה באותם ימים לקבל מכתב מאדמו"ר הריי"צ בו גינה את הליצנות והסביר כיצד להעלות את השמחה לקדושה.

הרבי הריי"צ קירב מאוד את הרב גרינגלאס. באחד המכתבים מכתיר אותו בתואר "תלמידי". הרב גרינגלאס ייקר מאוד מכתב זה, עד שבצוואתו ביקש להניח את המכתב בידו הימנית לאחר הסתלקותו.

באחד מביקוריו של הרבי הריי"צ בישיבה באוטוואק, עמדו תלמידי הישיבה ללוות את הרבי לפני נסיעתו. הרבי נסע אז במזחלת של שלג, וטרם צאתו בירך את התלמידים. בסיום ברכתו התבטא הרבי "זוטרי דאית בכו מחיה מתים" (= קטנים שבכם מחיים מתים), והיה אז הרב גרינגלאס הקטן שבחבורה...

"בני החשוב"

את תקופת לימודיו ב'תומכי תמימים' המרכזית בפולין קטעה מלחמת העולם השנייה. עם פרוץ המלחמה בשלהי אול' תרצ"ט, היו תמימים שהצליחו להבריח את הגבול ולהגיע לליטא, שם התקבצו בוילנא בה נפתחה מחדש הישיבה עבור התמימים הפליטים.

טרם צאתם לדרך, מינו חברות התמימים את הרב גרינגלאס והרב שמואל דוד רייטשיק ע"ה, להיות השלוחים שלהם לקבל את ברכת הפרידה מהרבי הריי"צ. באותם ימים לבש הרב גרינגלאס מלבושים כמו הגויים, כדי לא לעורר תשומת לב מיוחדת בהולכו ברחוב. טרם כניסתו ליחידות הציעו לו להחליף את בגדיו, אולם הוא סירב באומרו: "זאל דער רבי מיר זען ווי איך קוק אויס" [= שהרבי יראני איך שאני! לימים, כאשר סיפר על כך, הוסיף ואמר, שחסידי הראשונים היו כותבים את הפ"נ שלהם לרבי עם הטעויות, כדי שהרבי יראה אותם כמו שהם, כולל הטעויות שלהם.

שביבים מתקופה זו על אודות הרב גרינגלאס, מצויים בזכרונותיו של הרב שמעון גולדמאן:

"זכור לי כאשר הרב גרינגלאס הגיע, הוא בלט קצת במראהו החיצוני, גם בגלל גוון פניו האדמוני ושערו הבהיר וגם בגלל שהיה לבוש בחליפה קצרה, אבל למרות זאת היה ניכר עליו כי איננו בחור רגיל מן השורה, אלא 'משכיל' בחסידות ובחור חסידי באמת.

"בימי המלחמה הגיע לישיבה המשפיע הרב יהושע אייזיק בארון, שהפיה רוח חיים חסידית בישיבה. הבחורים נהגו בדרכי החסידות, למדו חסידות במרץ רב והיו שהתפללו באריכות. אלה היו עולים לעזרת הנשים ושם היו מתפללים באריכות ובצנעה. הבחורים הצעירים נהגו לעלות לשם בשבת בצהריים לאחר סעודת השבת, כדי להאזין לתפילתם הערבה. בין המאריכים בתפילה היו הרב מנחם מענדל טננבוים ע"ה, הרב מנחם זאב גרינגלאס ע"ה והרב יצחק הענדל ע"ה".

גם באותם ימים טרופים, כאשר נותק מעירו, מחבריו ומבני משפחתו, המשיך הרב גרינגלאס להתקדם בלימוד, ואף ביקש לרכוש את מלאכת הסופרות. הוא כתב על כך לרבי הריי"צ וקיבל מענה, בו שם הנמנע נכתב בהסוואה בגלל ימי המלחמה: "אל בני החשוב מו"ה מנחם זאב שי" הרבי משיבו כי נכון הדבר ללמוד כתיבת סת"ם (אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ חלק י"ב עמוד קיט).

ליטא - סין - קנדה

מסע התלאות שעברו התמימים, היה ארוך ומורכב. לאחר תקופת המתנה בוילנא, הצליחו כמה עשרות תמימים, ובהם הרב גרינגלאס, להגיע ליפן ומשם לשנחאי שבסין, לשם הגיעו תלמידים מכמה ישיבות אירופאיות.

מספר חודשים לאחר בוא קבוצת תלמידי הישיבות לשנחאי, העניקה ממשלת קנדה מספר מוגבל של ויזות עבור התלמידים ששהו בשנחאי. כאשר נודע על אישורי ויזות אלו, פתח "כ"ק אדמו"ר הריי"צ במסע שתדלנות בכדי לקבל מספר ויזות גבוה ככל שניתן עבור תלמידי התמימים. לבסוף התקבלו רק תשע מהויזות עבור התמימים. בין תשעת הזוכים לצאת לקנדה היה גם הרב גרינגלאס.

ייסוד הישיבה במונטריאול

תשעת התמימים הגיעו ביום שישי עש"ק ב' מר-חשון תש"ב למונטריאול שבקנדה, ובו ביום ציוה עליהם הרבי הריי"צ לפתוח במקום ישיבת 'תומכי תמימים'. ואכן, כבר למחרת נפתחה הישיבה החדשה בבית כנסת "נוסח האר"י". כשבוע לאחר מכן שלח אליהם הרבי הריי"צ מכתב ארוך שהכיל הוראות כיצד לפעול עם בני העיר וגם הוראות מיוחדות לגבי תלמידי הישיבה החדשה: לחזור מאמרי חסידות בשבתות בשני בתי כנסת חב"ד במונטריאול. סעודות שבת יאכלו התמימים יחדיו, ובשעת הסעודה ינגנו ניגוני ליובאוויטש. אחד התמימים יחזור חסידות ויספרו סיפורים חסידיים.

תוך פחות מחודש קיבצו תשעת התלמידים, עשרים וארבעה תלמידים צעירים עבורם הקימו שתי כיתות של ישיבה שנקראה "אחי תמימים". בתחילה תהו האם אין זה ביטול תורה בעבורם לקרב אחרים, אולם הרבי הריי"צ קבע באגרת נוספת כי הזמן שלומדים עם הילדים זהו קיום התורה והעבודה.

בתקופה הבאה, התרחבה הישיבה ותשעת התמימים - ובהם הרב גרינגלאס - ניהלו בפועל ישיבה גדולה וחשובה שבה למדו נגלה וחסידות. בשנים הבאות התפתחה הישיבה וקנתה לה שם חשוב, ותלמידים חב"דיים הגיעו אליה מכל רחבי העולם.

במקביל לעיסוקו בישיבה, החל לפעול בתחומים שונים על פי הוראות תדירות שקיבל מאדמו"ר הריי"צ. הוא עסק בהפצת "הקריאה והקדושה", הפצת מכתבי אדמו"ר הריי"צ בנושאים חשובים, ומונה למנהל הוצאת הספרים "קה"ת", "מחנה ישראל", "מרכז לענייני חינוך" ו"כולל חב"ד" בקנדה. תלמידו ובן ביתו הרב שניאור זלמן פרקש (כיום משפיע בישיבה חב"ד בואנוס איירס, ארגנטינה) סיפר לאחר פטירתו: "ראיתי את ספרי חשבונותיו שהיו מלאים במספרים אסטרונומיים של עובר-ושב, כל תקציבי המוסדות עברו דרכו. כל שליח נידח בקנדה וכל פעולה קטנה היתה צריכה לקבל את הסכמתו. זכרונאי איך שלוחים מפורסמים של האיזור היו מגיעים להיכל הישיבה לדון עימו בכל העומד על הפרק בתחום עבודתם, ונהנים ממנו עצה ותושיה".

אדמו"ר הריי"צ הורה לו כי בנוגע לכל הפעילות העניפה, עליו להיות בקשר גם עם חתנו, הלא הוא הרבי מה"מ, והרב גרינגלאס מילא הוראה זו בשלמותה. זאת ניתן ללמוד מהאגרות הרבות אשר שלח לו הרבי טרם הנשיאות בנושאים רבים וחשובים, חלקם מפורסם בסדרת האגרות קודש. בגלל ריבוי תפקידיו ועיסוקיו בלימוד, בעסקנות, בישיבה, במנהגי תורת הקבלה - קרה שבאגרת אחת היו ט"ו סעיפים, וכל אחד בנושא אחר לחלוטין...

לא ייפלא אפוא שמיד לאחר הסתלקות אדמו"ר הריי"צ, התקשר בלב ונפש לרבי. בשלהי שבט תש"י, כשבועיים בלבד לאחר ההסתלקות, הגיע לניו יורק ונכנס אל הרבי. למרות שעד אז היה בהיכרות קרובה עם הרבי, ואף היה נוהג להושיט לרבי יד בביקורו בחדרו - הרי כאשר נכנס לחדר הרבי לאחר ההסתלקות, נענה הרבי ואמר לו בחיך: "לך לא אתן 'שלוש עליכם' כי אני יודע שלא תחזיר לי" (כידוע שבליובאוויטש לא נוהגים לחוץ את ידו של הרבי).

בשמחת תורה תשי"א זכה ל'רוח הקודש' בענין קבלת הנשיאות. הנה המעשה כפי שסיפר הרב גרינגלאס:

לפני ההקפות (בליל שמיני עצרת או שמחת תורה) קרא כ"ק אדמו"ר שליט"א לחברי ההנהלה דישיבת תות"ל דמונטריאל והוא היה בתוכם, ודיבר איתם אודות מצב הישיבה, והורה לשלוח דו"ח בכל שבועיים. לסיום שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א מי מקבל על עצמו לכתוב דו"ח, ושתקו כולם.

באותו רגע רהר הרב גרינגלאס במחשבתו באיזה 'תואר' יפנה בראש המכתב אל כ"ק אדמו"ר שליט"א - לו עצמו היה ברור שצריכים לכתוב "כ"ק אדמו"ר שליט"א", אבל לא רצה להכריח את שאר חברי ההנהלה לנקוט כדעתו, וגם לא רצה שהם יידעו את דעתו בזה. מאידך, לא רצה להיות חתום על דו"ח שלא יהיה כתוב בו התואר הראוי לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

הרבי, כמו הרגיש במחשבותיו של הרב גרינגלאס, אמר מייד שאם חושבים שיש בעיה עם כתיבת התואר, הנה אין למנוע משום זה הכתיבה, כי אפשר לכתוב סתם שלום וברכה בלי תואר...

ועוד מאותו יום שמחת תורה: בהתוועדות שהתקיימה לאחר מנחה, שאל הרבי את הרב גרינגלאס למספר תלמידיו ומחונכיו, וענה שמספרם הוא פ"ו. נענה הרבי על אתר: פ"ו בנימטריא שם אלקים, יהי רצון שיהיו לך תלמידים במספר צבאות (499)... והוסיף שבשמחת תורה לא שייך ענין של ישות [ממספר התלמידים הגבוה]

"השם שלי: וואלף"

במסגרת תפקידו כמשפיע, לימד חסידות בבוקר ובערב, התוועד התוועדיות ורוכות ושוחח שיחות נפש ממושכות עם תלמידים. למרות גילו המתקדם, ועל אף היותו גאון בנגלה, בקי בחסידות וקבלה ומשפיע ראשי בישיבה עשרות בשנים - תמיד התנהג כאחד האדם, דיבר עם התמימים בגובה העיניים ולא סבל את התארים המופלגים שהצמידו לשמו, וכמו שסיפר תלמידו הרב שלמה ליפשי שלמד אצלו לפני כחצי יובל שנים: "אם היינו פונים אליו 'הרב גרינגלאס' הוא מיד היה דואג לתקן אותנו: 'השם שלי הוא וולף'. הוא לא רצה לשמוע שקוראים לו אפילו 'הרב'. וכשקראו לו 'ראביי' ה' אומר: 'א ראביי איז א רעפארם' [= ראביי הוא כינוי רפורמי]...".

הוא היה מסור מאוד לתלמידיו. חתנו מציין את העובדה שלא רבים שמו לב אליה: בשעה שכל אבא משתדל להיות עם ילדיו בשעות הערב, הרי הרב גרינגלאס היה באותן שעות יקרות בישיבה, בחברת התלמידים. קרוב לשבעים שנה רצופות, הקדיש את השעות היקרות הללו על מנת ללמד את תלמידיו ולהתוועד עמם.

תלמידו הרב שניאור זלמן פרקש פירסם בשער בת רבים הספד לאחר פטירתו, אותו פתח בכותבו כי לאחר הפטירה ניתן לקוראו בפה מלא בתארים המתאימים לו: "הרב הגאון החסיד התמים והמקובל עובד השם באמת ובתמים המשפיע מוה"ר מנחם זאב הלוי גרינגלאס זכר צדיק וחסיד לברכה, מבלי שיזדעק ויתנגד לזה בכל כולו ומתוך אמת.

הרב פרקש מוסיף ומתאר בהתפעלות את צניעותו של מורו ורבו:

"המחשבה הראשונה שעולה בזכרון על האי נברא רברבא איש האשכולות, היא, ענווה וצניעות מופלגת, ביטול גמור של כל מציאות, ככל המדרגות המבוארים בספרי חסידות. אוי לו למי שרק יהין להזכיר שמץ מינהו מידיעותיו ויכולותיו בתורת הקבלה, הרי שבכל כוחו יפריך ויערער את הקביעה שאכן הוא 'מקובל'. גם העובדה שהרבי כינהו "מין מקובל" יכחיש מכל וכל כלא היה ולא נברא! כוחו בקריאת מחשבות הזולת או דיוקו הנפלא בתפיסת התלמיד שלא קרא קריאת שמע בזמנה או שעדיין לא ברך ברכות התורה, הוא יפטור בצחוק מתגלגל, כאומר: סתם, נחשתי..."

כאשר רעייתו נפטרה לאחר שנזדככה בייסורים, כתב את נוסח המצבה ובה ציין: "אשת מנחם זאב הלוי שי גרינגלאס". כאשר הכניס את הנוסח לאישור ולהסכמת הרבי, הוסיף הרבי בכתב יד קודשו ביטויים מופלגים ונדירים ביותר: "הרה"ח משפיע דתומכי תמימים התמים.

בצוואתו ביקש שלא יכתבו עליו שום תואר במצבתו, אבל מכיוון שכתב בסוף הצוואה שאם יהיו למשפחה שאלות יוכלו לפנות לכ"ק אד"ש - לכן החליטו החברא-קדישא יחד עם המשפחה והרבנים להכניס את אותו תואר שביקש כ"ק אד"ש להוסיף במצבת אשתו ע"ה. וכן עשו. וליתר שאת, לשם ולתפארת, נחקק דמות כתב יד קודשו של הרבי על המצבה.

"זרכו בהשפעה ויחסו האבהי לכל תלמיד באשר הוא, התבלטה בעיקר במחוות של ידידות אמיצה שרחש לכל אחד, כאילו היינו חבריו בני גילו מן הישיבה. כאשר היה מספר מאורע או סיפור מהדורות שעברו, לא הרגשת שחסידי זקן מספר משהו שקרה בעבר הרחוק בעולם שאיננו, אלא כמו חבר שמספר מאורע חי שאך קרה כאן אתמול, או כמו בחור החולק עימך את חוויות היום יום. שיחו ושיגו עם כל אחד מהתלמידים היה בכבוד וביחס חברי, מתעניין היה באמת ממעשיו וענייניו, מברר מה חדש בעולמו, מתעניין בכנות ובמאור פנים בכל המצטרך.

"הגעתי למונטריאול בגיל צעיר מאוד ולא הייתי מוכן כראוי לחורף הקשה שבאזור. בהגיע השלג הראשון, יצאתי לרחוב במעיל חורף ישראלי. הרב גרינגלאס נזעק בפני: 'כאן זה לא ירושלים, תלך לחנות ותיקח מעיל וכובע מתאימים וכן מגפיים ראויים למזג אוויר שכזה'. הלכתי לכתובת שנתן לי וקיבלתי הכל על חשבון הרב גרינגלאס... (הרב ניהל קופה מיוחדת לבחורים ולצרכיהם, והשפיע עליהם כל המצטרך בגשמיות ללא חקירות ודרישות סוציאליות. כיום מנהל חתנו את הקופה וממשיך בדרכיו)

"שנים רבות לאחר עזיבה את הישיבה, קיבלתי ממנו דרישות שלום חמות מכל מי שנקרא בדרכו מהתם להכא, וכשנפגשתי עימו לאחר שכבר עברו עשר שנים מתקופת לימודי שם, קיבל את פניי כחבר ותיק ובלתי נשכח והעלה עימי זכרונות כאילו למדנו יחד באוטווצק..."

הקדמת הרבי לספרו:

מחד - דבק בלימוד הקבלה אשר עמוקה היא ומופשטת; מאידך - היה בקי וידען גדול במנהגי ליובאוויטש. לא ייפלא אפוא אשר הרב המנוח ע"ה יחד עם יבולחט"א מזכיר הרבי הרב יהודה לייב גרונו ערכו את 'ספר המנהגים', המהווה כיום ספר חובה בכל בית חסידי.

כבר בשלהי שנת תשי"א קיבץ דינים שונים השייכים ליום יום, בתוספת דברי רבותינו נשיאינו. בתחילה קיבץ את הדברים ושלחם לרבי שמסרם למזכירו הראשי הרב חזקוני והוא עבר על הכל, העיר והוסיף. הרבי גם הציע שמות לקובץ, ושניהם שולבו יחדיו בשם הסופי: "קובץ ליקוטי דינים קובץ א'. ליקוטי דינים נחוצים בעניינים שונים הנוגעים מאד למעשה בפועל ממש". החוברת בת 64 עמודים יצאה על ידי קה"ת ביום כ' במנחם אב תשי"א, והרב גרינגלאס זכה שהרבי כתב הקדמה לקובץ, בה הרעיף ברכות ותשבחות על העורך.

בשנים הבאות כתב רשימות מנהגים מסוגים שונים ובברכת הרבי פירסמם מפעם לפעם. הרב גרינגלאס העלה על הכתב ליקוט מנהגים שנהגו בהם אדמו"ר הרשב"י, אדמו"ר הרי"צ וגם רשימה מרתקת של מנהגים בהם נהגו גדולי החסידים בדור הקודם שהוא עוד זכה להכירם. רשימה זו פורסמה כאן ב"בית משיח" לפני מספר שנים על ידי כותב השורות, ואילו רשימת המנהגים של רבותינו נשיאינו פורסמה בקובץ אהלי ליובאוויטש חלק ב', עם הערות והשוואות מאת הרב יוחנן גוראריה.

המתווך:

עבודת קודש מופלאה ביצע בנאמנות כאשר "תיווך" והעביר מסרים בין קרוב משפחתו הגאון המקובל רבי אשר זעליג מרגליות זצ"ל, לבין הרבי. הרב מרגליות, חרף היותו מקובל, נמנע מלעיין בספרי חסידות חב"ד וגם היה שייך אידיאולוגית לחוגי הקנאים אשר בכמה נושאים חלקו על ליובאוויטש. כאשר הרב גרינגלאס שלח לרבי ספר שחיברו הרב"ד מרגליות, העיר הרבי על כך שהמחבר נמנע מלהזכיר את ספרי חסידות חב"ד. מאז במשך תקופה, שוגרו מכתבים מהרבי אל הרב גרינגלאס ובהם הסברים עבור הרב"ד מרגליות. הרב גרינגלאס היה כותב את הדברים במילים שלו, לאחר מכן שולח לרבי שהיה מגיה ומוסיף מראי מקומות, מחזיר לרב גרינגלאס ולאחר ניסוח סופי היה מעביר את המכתב ליעדו. הרב"ד היה משיב ושוב דרך הרב גרינגלאס ומקבל תשובות. בסופו של תהליך מייגע, החל הרב"ד ללמוד חסידות ולהזכיר בספריו בירת כבוד את ספרי חסידות חב"ד ואף להפיץ ספרי תניא בין חבריו.

כאשר התכונן הרב מרגליות להדפיס בשנת תשכ"ד ספר חדש המבאר על פי קבלה את המאמר "פתח אליהו" שבתיקוני הזוהר, פנה אל הרב גרינגלאס וביקשו למצוא בעבורו סיוע כספי של גמילות חסד עבור הדפסת הספר. כשנכנס הרב גרינגלאס באותם ימים לייחידות, שאלו הרבי: מה נשמע אצל "יקירי ירושלים"? כך הרבי היה מכנה את הרב מרגליות.

הרב גרינגלאס סיפר לרבי על הספר אשר הרב"ד מבקש להוציא, והרבי אמר כי הוא מעוניין להשתתף בספר. מספר ימים חלפו והרב גרינגלאס קיבל צ'ק על סך 100 דולר חתום על ידי הרבי, בצירוף הוראה לשלוח מאה דולרים אחרים כהשתתפות לספר, מבלי שהרב"ד ידע את מקור הכסף!

בספר אשר יצא לאור, מבאר הרב מרגליות את המאמר 'פתח אליהו', ובתוך הדבר מצטט פעמים רבות את ספרי חב"ד, ומוכיח את צדקת אדמו"ר הזקן בנוסח של 'פתח אליהו' בסידורו. הרב מרגליות מזכיר גם בספרו את עזרתו הרבה של הרב גרינגלאס בהפנייתו למראי-מקומות בחסידות חב"ד, ומודה לו על כך. הרב גרינגלאס סיפר כי ידוע לו כי הספר גרם נחת רוח רבה לרבי.

לסיום הפרשה המרתקת, יש לציין כי הרבי ציטט מפעם לפעם מספריו של הרב"ד מרגליות, אשר כאמור באותן שנים התחולל בו מהפך מקצה לקצה בכל מה שקשור לליובאוויטש.

קשרים מיוחדים היו לו גם עם המקובלים למשפחת ווינשטוק ועם כמה מגדולי המקובלים הספרדים. אצל כולם פעל בחכמה רבה להחדיר בהם את שיטת חסידות חב"ד והבעל שם טוב.

הרבי חי! אלא ש"עינים להם ולא יראו"

מספר פעמים, כתב צוואות בהן כתב בהרחבה כיצד ינהגו בו בהלוויה, בקבורה וכיצד ינהגו בני המשפחה ובני הקהילה לאחר פטירתו. כבר בשנת תשט"ז, כאשר חלה ורוחק למיטתו, כתב צוואה והוא עוד לא בן ארבעים! בשנים הבאות שב ושינה את הצוואה הראשונה, וגם כתב צוואות חדשות.

הציפייה לגאולה בערה בעצמותיו של הרב גרינגלאס. הוא עורר את תלמידיו להכין את עצמם לגאולה על ידי חיזוק ההתקשרות לרבי באופן פנימי, על ידי לימוד תורתו, שיחותיו ומאמריו וקיום הוראותיו. דרש מתלמידיו שתמיד יידעו כמה מאמרי חסידות בעל-פה. בכלל, הדגיש תמיד ש"חב"ד דורשת פנימיות".

כאשר דובר על ההעלם וההסתר שלאחר ג' תמוז, התבטא שהרבי חי ממש. ומה שלא רואים את הרבי בעיני בשר - הרי זה בבחינת "עינים להם ולא יראו", שהפשט בזה הוא שיכולה להיות מציאות משונה כזו, שהרבי נמצא, אבל לא רואים אותו. על דרך הרמז הוסיף ואמר: מה הפשט בפסוק "עינים להם ולא יראו", מדוע לא נאמר רק "ולא יראו"? אלא, שיש כאלה שזוכים וכן רואים בעיניהם, ויש כאלה שיש להם עיניים, אבל לא רואים בהם...

לפני מספר שנים חלה והיה במצב מסוכן. חסידי חב"ד בקנדה וברחבי העולם העתירו תפילה, והרב גרינגלאס קם מחוליו והמשיך למסור שיעורים ואף להתוועד, אולם בתקופה האחרונה שוב נחלש, וביום רביעי כ"ב בטבת השיב את נשמתו לבורא, והוא בן 94. הותיר אחריו, את בנו ר' יחיאל אברהם, ר' יוסף יצחק, ובתו אשת הרב דוד כהן משלוחי הרבי במונטריאל, נכדים ונינים ההולכים בדרכו דרך התורה והחסידות.

בהלווייתו השתתפו המונים בראשות רבני מונטריאל, משפיעים, שלוחי הרבי, חסידים ורבים אחרים שהכירו והוקירו את הרב גרינגלאס ובאו לחלוק כבוד למי שנחלץ מתופת אירופה, ובמשך קרוב לשבעים שנה הקדיש את חייו לתלמידים הצעירים אשר גידל לתורה וחסידות. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

בעל האוצרות

אוצרות יקרים מפז החזיק בביתו, והיה מי שהצליח להציץ ולראות את החפצים הנדירים והקדושים. תלמידו הרב שניאור זלמן פרקש, בתקופה בה למד במונטריאל, ביקר תדיר בבית הרב גרינגלאס, ויום אחד הצליח להיכנס לחדר בו נמצאו גנזי הרב גרינגלאס:

"חשקה נפשי להיכנס לראות מה יש בחדר זה שהיה מלא בארונות. ציפיתי להזדמנות שיבקש ממני לסדר את הבית, עד שהצלחתי להוציא ממנו בקשה זו, ואז ההפתעה ממה שהתגלה מול עיניי היה למעלה מכל השערה וציפייה. כל הארונות היו מלאים בכתבי קודש, אגרות, יחידויות, שיחות נדירות מהרבי ואדמו"ר הריי"צ, תמונות וחפצים שערכם לא יסולא מפז.

"שקית מיוחדת עם כתבים וחפצים הוצנעו בצורה מיוחדת, אחד מכל אדמו"ר, החפץ היקר מכולם היה חלק מרצועות התפילין של ראש מהבעש"ט הק', ולידם נכתב סדר יחס החפץ לבעש"ט. אבן ואזוב ממצבת קבורת אדמו"ר, חתיכות גארטל וחלק מקיטל ומטפחות משאר האדמו"רים וכתבי יד קודש משיחת אדמו"ר הריי"צ פורים ת"ש ומכתב חתום בכת"ק של הרבי.

"שנים לאחרי כן הצטערתי לשמוע שידיים זרות שלטו באוצרו הבלתי יסולה מפז, בטח נצטער מאוד מזה, אבל בטח כבר סלח במחילה גמורה לכל הני גנבי ישראל

בעל הזכרונות

במהלך ימי השואה הזדרז הרבי לבקש משני בחורים ששהו עם הרבי הריי"צ תחת הכיבוש הנאצי, שיעבירו אליו זכרונות מהתקופה ההיא. את הבקשה המיוחדת שיגר הרבי בד' חשוון תש"ג אל התמימים הרב מנחם זאב גרינגלאס ויבלחט"א הרב יוסף ויינברג, שהיו באותם ימים מתלמידי 'תומכי תמימים' במונטריאל:

"ראיתי אצל ידידנו הרמ"פ שי' [משה פנחס כץ] מכתבים אחדים מהם, שבהם מזכירים ע"ד יומן ורשימות מכל העבר על כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מסוף שנת צ"ט עד נסיעתו לכאן. אודה להם מאד אם יוכלו לשלוח לי העתקה מהנ"ל, ואפשר שיהיה בזה גם זכות הרבים, אם יש בהנ"ל ענינים שאוכל להכניס במשך הזמן בדברים הנדפסים.

הרבי מדגיש כי הוא מבקש את הרשימות, שכן אדמו"ר הריי"צ עורר להעלות רשימות מ"ימי קדם" ובמיוחד "ממאורעות וימי הרת עולם" (אגרות קודש כרך כא אגרת ז'תשעו)

ספר תורה שנכתב לזכותו ולרפואתו בשנותיו האחרונים בעלמא דין

חלק ב': זיכרונותיי

עובדות וסיפורים שחוויתי או ששמעתי מפיו ומפיי חביריי בעת לומדי בישי"ג תומכי-תמימים ליובאוויטש מונטריאל - קנדה

הקשר המיוחד עם כל בחור ובחור - יודע להלך אחר רוחו של כאו"א

מיד עם הגיעי לשיבה הק' במונטריאל ומעת נפגשו עיני בפניו הטהורות ראיתי לפני דמות אבהית עדינה עוטפת ומחממת מחד ומאיך עיניים חודרות תובעות ודורשות את הכי טוב שאפשר לדרוש

מבחור תמים. ואכן היה הרמ"ז גרינגלאס ז"ל יודע לחדור לנימי נפשו של כל בחור באשר הוא וניחן בכישרון רב להבחין ולקלוט מצבו הרוחני הנוכחי ולפי זה היה מחליט איך לדבר עמו, אם בדרך "כה תאמר" (בעדינות ובנועם) או בדרך של "תגד" (בתוקף ובתביעה ישירה) אך הצד השווה שבהם ששניהם היו באופן המתקבל בלב התלמיד עד לפועל ממש.

כולם אהבוהו כאב ושמחו לקבל ממנו כל הערה באשר היא כי הרגישו בעליל שזה בא מתוך רצון טוב ונכונות להדריך ולכוון את התלמיד בדרך הנכונה באמת.

הרב גרינגלאס ז"ל נהג לעקוב בעיניו החכמות אחר ההנהגות וההרגלים של הבחורים, החל מהרגלים גשמיים של אופן האכילה

ושתיה - כשהיה רואה לדוגמה בחור אוכל אכילה גסה מהפרוסה או שותה בעמידה ולא בשיבה היה מוכיחו על כך ומראהו מה כתוב על כך בשולחן ערוך אורח חיים וכן באופן הישיבה בביהמ"ד היה מיישר הכיסא וכדו' וכן בהנהגות הרוחניים היה מתערב שיהי זה תואם כפי ההלכה ממש.

זכרני פעם אחת כשפסעתי הג' פסיעות שאחר שמו"ע ועשיתי לא במדויק כפי שכתוב בהלכה ניגש אלי מו"ר ופתח לפני שו"ע והראני כיצד יש לנהוג, וכשניסיתי להיצטדק שכך ראיתי אצל כ"ק אדמו"ר שנוהג לפעמים, השיבני שאין זה ענייני מה שנוהג כ"ק אדמו"ר לפעמים מטעמים שע"פ קבלה וכו' אנו צריכים לנהוג כפי שכתוב בשו"ע וזהו רצונו הק' של כ"ק אדמו"ר שכל חסיד ינהג כפי שו"ע ובודאי כך נוהג כ"ק אדמו"ר בדרך כלל למעט פעמים נדירים מטעמים הכמוסים לו...

שמעתי גם מידי הר"ר שד"ו שליט"א שזכה להיות תלמידו וכשהיה קורא בתורה והיה מזמין הכהן ואח"כ אותו שהיה לוי היה מעיר שצריך לחכות עד שהקהל יענה "אמן" על ברכת הכהן לאחר העליה ורק אח"כ להזמין העולה הבא. ועוד כהנה וכהנה רבות.

קדושת התפילין

עוד זכור לי פעם כשחזרתי מעבודה שעבדתי בבין-הזמנים בהרי הנופש על מנת לממן חלק מלימודי והוצאותי, באתי להתפלל במניין אנ"ש בביהכ"נ שהיה בקומה התחתונה של בנין הישיבה והיה מיועד עבור תפילות החול.

ראה אותי מו"ר ז"ל אווזת התפילין עם השקית בעזרת אצבעותיי ולא כפי הראוי והמכובד תחת בית השחי. אינני יודע להסביר אם חש שאני מזלזל חלילה בתפילין כנראה בהשפעת עבודתי ולא רצה להעיר לי על כך באופן ישיר כי חשש שאפגע מכך אלא ניגש אלי בעדינות והגביה התפילין עם שתי ידיו עד לגובה בית השחי ומיד עזב והלך. פעולה חכמה ורגישה זו העבירה לי צמרמורת עזה בכל גופי והבהירה לי את המסר החד - יותר מאלף מילים...

ומיד קיבלתי ע"ע להתחזק בלימוד ובחסידות ולא חזרתי לעבוד אלא נשארתי בישיבה ללמוד גם בזמן הנותר של בין הזמנים וראיתי שהדבר היה לקורת רוחו והמשיך לחבבני כבעבר...

דאגתו לכלל ולפרט - בתבונה ובחסד

כאמור הרמ"ז ז"ל דאג לכאו"א כבנו אך לא רק ברוחניות אלא אף בגשמיות כפשוטו, הייתה לו קופת בחורים שניהל והיה דואג לצרכיהם של הבחורים, בחורף היה דואג מאוד שהיו לבושים כראוי בשל הקור העז השורר במקום זה ומי שהיה נתפס מזלזל בעצמו בעניין זה היה נזף בו והיה שולחו לכתובת מסוימת לקנות לעצמו כל הנצרך כאשר הוא דואג לשלם את החשבון. כמו"כ

ביקש מהנהלה לעמוד על כך בתוקף שאסור לבחור להסתובב בחוץ עם מגבעת אלא עם כובע פרווה רוסי המכסה גם את האוזניים וכן עם צעיף ומעיל ארוך המקיף את כל הגוף.

אמנם גם בתחום זה דאג הרב ז"ל בפיקחותו הידועה להכניס אפקט חינוכי, לחנך התלמידים שיקנו בצורה מדודה ולא מעבר למותר. זכור לי שפעם הלכה קבוצה של בחורים לקנות מעילים ונעליים המתאימים לשלג וכשנודע לו על הסכום בדק ומצא שהיו כאלה שקצת הגזימו בסוג הנעליים ורמת איכותם היו מעבר לנצרך והוא מיד ציוה להחליף במה שמוכר. ובוזה לימד שיש לבטש את יצר הבזבזנות ולהיות מחושב ובפרט כשהמדובר הוא בכסף של "הקדש".

הייתה לו למור"ר חביבות רבה למטפחות (ממחטות אף מבד דווקא) והיה נוהג לחלק מהם למקורביו בנמקו שעם זה ניתן לשמור על נקיות הגוף בעת התפילה והלימוד.

בוהן לבבות - גולה עמוקות

הרב גרינגלאס ז"ל היה רגיש מאוד לרגשות התלמיד ולמתחולל בנפשו פנימה ובפרט בנוגע לבחורים הישראלים שהיו מרוחקים בגשמיות מהוריהם היה יודע לחוש את טלטלות הנפש העוברים עליהם בזמן הנתון והיה מתייחס על כך בתבונה רבה.

זכורני שבאחת ההתוועדויות (כמדומני של י"ד כסלו) הוא ראני יושב לצידו כשאני קצת מהרהר במחשבותיי ומפליג למחוזות בלתי מוגבלים. החל הרב לספר בלשון הקודש סיפור על שיבת ציון, על אדם אחד בתקופת החורבן שהתגעגע לביהמ"ק והחל לעלות לרגל בכדי לחזות במו עיניו במה שנשאר ממקום מקדשינו וכשהוא עולה לרגל הוא מפזם לעצמו שיר שיצא מקירות ליבו ומביע את געגועיו העזים למקום המקדש וכך היה אומר: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך... (במילה נלך סילסל הרב גרינגלאס סילסול נאה עולה ויורד כדרך הספרדים) וכשהגיע אותו אדם וראה בחורבות ירושלים ובשריד בית מקדשנו המשיך ושר: "אוי כה ה' פינת ציון המצויינת. אוי מה נעים שבת אחים גם יחד..."

לא היה צורך ביותר מזה בכדי להשיבני למצבי הבריא ולנסוך בי חיות חדשה וחמימות שמספיקה לחורף שלם... חבירי הוותיקים ממני בישיבה דאגו להדגיש בפניי ששנים רבות לא זכו לגילויים כאלה מהרב גרינגלאס וכנראה יש לו משהו מיוחד איתי...

אפיזודה דומה נוספת אירעה בעת אחד מסדרי הניגונים בישיבה כאשר ישבתי קצת בצד והאזנתי לניגוניו המיוחדים של הרב (כידוע הרב ז"ל היה בעל מנגן נפלא והיה מדייק ומדקדק גדול בכל 'תנועה' של הניגון שתהיה בתכלית הדיוק) וכשראני יושב בצד ביקש ממני להתחיל ניגון ולאחר שהתחלתי ניגון אחד וכולם ניגנו וסיימו ביקש ממני עוד הפעם. הדבר לא מצא חן בעיני אחד מחבריי שהיה חפץ יותר לשמוע את הרב והעירני בעוקצנות שהרב לא מתכוון באמת שאמשיך אלא שלא נעים לו ממני וכו' אמנם הרב מיד פנה אלי לפניו ואמר "אתה מנגן יפה תמשיך תמשיך..."

והשתא נמי דעתאי עלויהו (ב"ב ח:)

הרב גרינגלאס ז"ל (כרב שמואל בר שילת) היה מקפיד לשמור על קשר רצוף עם תלמידיו קרוביו גם לאחר שסיימו את הלימודים בישיבה וחזרו ואף לאחר נישואיהם. זכור לי שבאחת הפעמים שהתקשרתי אליו באופן טלפוני הוא התרגש מאוד ואמר לי: **"אוי, איזו השגחה פרטית, ממש השגחה פרטית, לפני איזה רגעים חשבתי עליך והנה אתה מתקשר עימי תיכף לזה, זה מה שמובא בחסידות, כאשר מעלים הזולת במחשבה הוא מרגיש זאת וחושב עליך גם כן כמאמר החכם: כמים הפנים לפנים - כן לב האדם כו".**

הרב גרינגלאס ז"ל בדביקות רבה בשעת הניגון

שיעוריו המרתקים - החזורים באהבה וחיבה לתורה הקדושה

שיעוריו המרתקים של הרב ז"ל במאמרי חסידות ובתנאי קדישא היו לשם דבר בפי כל תלמידיו. כולם ידעו שלא כדאי להפסיד אף רגע מן השיעור שלו. על כמה שורות בתנאי היה מסוגל להתעכב שעות בהסברים נרחבים כשהוא משלב בהם סיפורים נוראים הממחישים במדויק נקודת העניין הנידון באותה שורה.

בשעת הסדרים היה לבוש בכל הלבושים: חליפה ארוכה מכופתרת עם גארטל ומגבעת ובשעה שהיה מוסר שיעור בחסידות היה ניתן להבחין לפעמים במטפחת לבנה המבצבצת לה משרול החליפה כשהוא אוזחה בידו (כעין מה שראינו אצל הרבי בשעת אמירת מאמר).

כולם ידעו שבשיעור חסידות חייבים לשבת עם כל ה"לבושים" (כובע וחליפה) אפילו הבחורים האמריקאיים היותר מודרניים הקפידו על כך כי היו מכבדים אותו ושוחרים לו בכבוד אמיתי משום שידעו שזהו רצונו, שכן יתייחסו לתורה- בכבוד ובחרדת קודש.

שקידתו העצומה בתורה - ותפילתו הנעימה

מלבד שיעוריו הקבועים עם אנ"ש והתמימים היה קובע עיתים לתורה במשך הלילה. יודעיו ומכיריו (במיוחד מי שזכה לדור אצלו בביתו משך זמן וביניהם אנכי) ראוהו לומד תורה בעמידה כשראשו וגופו רכונים על הספר ומעליו מנורת פלורוסנט ידנית. כך היה עומד במשך שעות רבות בלילה ולא פעם ראינוהו לקראת עלות השחר עדיין שוקד על לימודו. [אגב לתמימים שדרו אצלו היה מקפיד לומר שיש לישון בזמן על מנת לשמור על הסדרים ולאזור כוח ללימוד התורה ולעבודת הבורא מתוך חיות וחשק במשך היום...]

כשהיה שקוע בלימודו היה מרוכז כל כולו בדביקות עצומה ולא היה ניתן כמעט להפריע לו. זה פשוט היה מוראדיקע להביט בו בעת לימודו, היית מיד מתמלא בעוצמה של חיות ואהבה לתורה.

כך היה גם בעת שהיה מתפלל, כל מי שהכיר את קולו הנעים והדק המבטא את ה"קול פשוט" של בן לאביו מחד וה"הרגש החסידי" הבוקע מתוך נעימותו המרטיטות והמרגשות הנאמרות בתום לב אמיתי, למד להבין מהי משמעותה של תפילה תמה וזכה.

הקפדתו בהנהגה שע"פ הלכה בעת התפילה באה לידי ביטוי רב בכל חלק מחלקי התפילה. היה מקפיד שלא לשוח שום שיחה אפילו מענייני התפילה (למעט הערות חשובות שהיה מוכרח להעיר לבחורים בנוגע להלכה ומנהג - במקומות המותרים ע"פ הלכה). כידוע הרב גרינגלאס ז"ל יחד עם יבדלחט"א הרב יהודה לייב גרונער שליט"א (מזכירו של הרבי) הוציאו לאור את ספר המנהגים על סדר השנה - על-פי הוראת והסכמת הרבי. על כן לא יפלא שכל הנהגה אפילו הכי קטנה כקוצו של יו"ד הייתה נוגעת לו בעצם הנפש.

ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

מלבד התעסקותו והתמסרותו בחינוך התמימים לתורה ויר"ש וחסידות, עסק הרב גרינגלאס ז"ל בטובת הכלל והיה דואג לסייע בצרכי הכלל, כגון: השלמת מניין לבעלי יארצייט (ביניהם ניצולי שואה) ולפעמים היה לוקח עמו בחורים להשלים מניין בשחרית וכדו'.

פעם זכיתי להתלוות אליו יחד עם קבוצת בחורים למניין ססידר בבית קצת מרוחק מבניין הישיבה, קמנו מוקדם והלכנו למקוה ובעת לכתנו בדרך היה מספר לנו כל מיני סיפורים בשבח התפילה מהבעש"ט וכו' תוך כדי שיחתו עימנו עפה מעלינו להקת ציפורים נודדות, הרב גרינגלאס הרים את ראשו כלפי מעלה ואמר בהתפעלות האופיינית לו (באידיש), "קוקט

קוקט אפייגעלאך אויכעט מדעוונען -בציבור"-

[הביטו הביטו הציפורים גם כן מתפללים בציבור].

חלק ג': עימו במחיצתו

ענוה וגדולה במקום אחד

כאמור זכיתי להיות מבאי ביתו ואף לישון אצלו תקופה מסוימת. זכות זו ירשתי לעצמי לא בשל מעלותיי ולא בשל השגותיי שלא על-פי בחירתי. ידידי ורעי מאותם ימי בחזקה היה בחור אחד שדר בביתו של הרב בפיתוי במה שחזו עיניו מכל הגילויים כמה מהם וצילם על דעת עצמו, וכשגילה ומאז לא גרו אצלו תקופה ניכרת אף אחד לדור עמו משך זמן, כמובן לא לפני ללא נטילת רשות מפורשת ממנו...

הרב גרינגלאס לצד הספרייה בביתו

לא אכחד, שמיד בהיכנסי למקום מעונו, התרגשתי מאוד מהפשטות השוררת בכל עבר ופינה בבית, שום רהיט ייחודי או קישוטי כבוד ויוקרה ואפילו ווילונות וכדו' בצד ימין היה סלון ובו ספריית עמודים עמוסה בספרים ושולחנות עמוסים בחוברות ודפים וגיליונות שונים וכן מכתבים שהיה משיב לכל מיני גורמים, ביניהם תלמידים, ארגוני חסד שונים וכו'. בצד שמאל בהמשך הבית מטבח קטן ופשוט ודלתות ומשקופים ישנים. הרב גרינגלאס הראני את המיטה שאישן עליה דווקא קרוב לספרים והרשני לעיין בספרים הנמצאים שם. בזמן מאוחר יותר לאחר שרכשתי את אמונו וידע שאפשר לסמוך עלי, הראני בעצמו קצת מהכתבים והאוצרות שיש אצלו, כתבים מהרבי הרש"ב נ"ע והר"צ נ"ע.

בזמן שהותי בביתו עקבתי אחר הנהגותיו בקודש, לימודו עד השעות הקטנות של הלילה, כיצד היה קורא ק"ש שעל המיטה, וכו' וכו'.

ספר - וסיפור

בתקופה זו בקשני בכמה הזדמנויות שאספר את שערות ראשו. בשעה שהייתי מספר את שערותיו היה נוהג להניח שתי ידי על מקום הפאות וקצת מעבר להם על מנת שלא אחרוג בטעות לשם. תמיד היה מתנצל על כך שאינו יכול לדבר בדברי תורה אבל היה נוהג לומר שיכול הוא לספר סיפורים וזה יהיה בתור תגמול על התספורת.

והיה כנגן המנגן

פעם אמר לי שהפעם יתן לי תגמול מסוג קצת שונה - והוציא הכינור שהיה בביתו וניגן לי ניגונים שונים ומרגשים מעולם הנגינה והכניס אותי באותה שעה לעולמות אחרים... חשתי כאילו הכינור בוכה ומוציא דמעה...

ניגון אשת חיל

הרב גרינגלאס ז"ל וידידו הרב גערלצקי ז"ל

פעם סיפר לי שזכה יחד עם ידידו הרב גערלצקי להיות מהתמימים שנכנסו לסעודת ליל שבת קודש בבית הרבי הר"צ נ"ע על פי הגורל וזכו להיות קרובים אל הרבי הר"צ בקירוב מקום בגשמיות, ובאותו הזמן שמעו איך הרבי הר"צ מנגן "אשת חיל" כשפניו פני להבה כפני מלאך (מו"ר תיאור לי בהתרגשות את ההרגשה המרוממת שאפפה אותם בעת שחזו במעמד קודש זה) וניגן לי הרב גרינגלאס את הניגון (לא כפי הלחן המקובל היום) ומאז ניגון זה הוא יקר בעיניי ולפעמים אני נוהג לנגן אותו עם בני ביתי בליל שבת.

האמת והשלום אהב

הרב ז"ל לא אהב את הדרך שמשתמשים בה לפעמים לשקר את הממשל בזיוף מסמכים וכדו' על מנת לעבור את הגבול אע"פ שזה למטרה קדושה על מנת לנסוע לרבי והיה מפציר בשומעי לקחו שלא לעשות כאלה דברים בשום אופן רק ללכת בדרך היושר והצדק ולסדר הדברים על פי הנדרש בחוק גם כשהדבר דורש סבלנות וסובלנות הרי עדיף שיצא הפסדו בשכרו ולא להיפך... ואכן בדידי הוה עובדא בחד זימנא כשנגמר לי הפספורט ובכדי לחדשו הייתי צריך לנסוע לארה"ק כי הייתי נחשב לעריק ששהה בחו"ל מעבר לזמן המותר והייתה לי ברירה או להישאר בקנדה ולנסוע עם ניירות מזויפים לניו-יורק בכל פעם שאצטרך או לנסוע לארה"ק ולהסתדר עם הצבא אף שהדבר יקח זמן רב ואולי אפסיד ההזדמנות לנסוע עם הקבוצה שלי לשליחות שהייתה מיועדת לנו... היה מי שטען בהנהלה שאשאר באופן לא חוקי אבל הרב גרינגלאס ז"ל התנגד לכך בתוקף ובנחרצות ולא הניחני לעשות כך ובאמת חזרתי לארה"ק והסתדר העניין בדרך שלמעלה מן הטבע בטבע...

סדר ברכת המזון

שִׁיר המעלות בשוב יי את שיבת ציון היינו כחולמים: אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה: הגדיל יי לעשות עמנו היינו שמחים: שובה יי את שביתנו כאפיקים בנגב: הזורעים בדמעה ברנה יקצרו: הלוף ילף ובכה נשא משוף הזרע בא יבא ברנה נשא אלמותיו:

לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש: אוהב יי שערי ציון מכל משכנות יעקב: נכבדות מדבר בך עיר האלהים סלה: אזכיר רהב ובבל לידעי הנה פלשת וצור עם כוש זה ילד שם: ולציון יאמר איש ואיש ילד ביה והוא יכוננה עליון: יי יספר בכתוב עמים זה ילד שם סלה: ושרים כחללים כל מעיני בך:

אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

קודם מים אחרונים יאמר פסוק זה:

זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל:

ואחר מים אחרונים יאמר פסוק זה:

וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי:

אם מברכים בזימון אומר המברך: **הב לן ונברך:** (או בלשון אשכנז: רבותי מיר וואלן בענטשן):

ועוני המסובין: **יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם:**

המברך חוזר: **יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם**

ואומר: **ברשות מרנן ורפנן ורבותי נברך שאכלנו משלו:**

ועוני המסובין (והמברך): **ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו:**

ואם הם עשרה אומר המברך: **נברך אלהינו שאכלנו משלו:**

ועוני המסובין (והמברך): **ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו:**

ומי שלא אכל עמהם עונה: **ברוך אלהינו ומברך שמו תמיד לעולם ועד:**

בסעודת נישואין אומר המברך: **נברך אלהינו שהשמחה במעוננו שאכלנו משלו:**

ועוני המסובין (והמברך): **ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו שאכלנו משלו ובטובו חיינו:**

ומי שלא אכל עמהם עונה: **ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו ומברך שמו תמיד לעולם ועד:**

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הזן את העולם כלו בטובו בחן בחסד וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר, כי לעולם חסדו: ובטובו הגדול עמנו תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד: בעבור שמו הגדול, כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא כאמור פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: ברוך אתה יי הזן את הכל:

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים ופדתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חקיך שהודעתנו ועל חיים חן וחסד שחוננתנו ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה:

בחנוכה ובפורים אומרים כאן "ועל הנסים": ואם שכח לומר, אזי כשיגיע אצל הרחמן [הוא יזכנן] יאמר:
הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו, בימים ההם בזמן הזה: בימי וכו'...

ועל הנסים. ועל הפרקן. ועל הגבורות. ועל התשועות. ועל הנפלאות. שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לפורים: **בימי** מרדכי ואסתר בשושן הבירה. כשעמד עליהם המן הרשע. בקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. בשלשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר. ושללם לבו: ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו. וקלקלת את מחשבתו. והשבחת לו גמולו בראשו. ותלו אותו ואת בניו על העץ:

לחנוכה: **בימי** מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים. וידיים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקו כהיום הזה: ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בתצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול:

ועל הפל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: כפתוב ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:

רחם יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו: אלהינו אבינו רענו (בשבת וביום-טוב: רוענו) זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו והרוח לנו יי אלהינו מהרה מכל-צרותינו: ונא אל תצריכנו יי אלהינו, לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם כי אם לידי המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא גבוש ולא נפלם לעולם ועד:

בשבת: **רצה** והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך. וברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

בראש חודש וביום-טוב ובחול-המועד אומרים:
אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא. ויגיע ויראה וירצה. וישמע ויפקד ויזכר. וזכרוננו ופקדוננו. וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפלטה לטובה. לחן ולחסד ולרחמים ולחיים טובים ולשלום. ביום בראש-חודש: ראש החודש הזה. חג המצות הזה. בשבועות: חג השבועות הזה. בסוכות: חג הסוכות הזה. בשמיני עצרת וש"ת: שמיני עצרת החג הזה. בראש השנה: הזכרון הזה. בשלש רגלים (חוק מחול המועד) ובראש השנה: ביום טוב מקרא קדש הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים טובים: ובדבר ישועה ורחמים חוס ותננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. ברוך אתה יהוה בנה ברחמיך ירושלים. אמן:

שכח ולא אמר "רצה" בשבת, אפילו בסעודה שלישית,
אם הוא קודם שקיעת החמה ונזכר קודם ברכת הטוב והמטיב, אומר:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שָׁנַתְּן שַׁבָּתוֹת לְמַנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:
ואם טעה ולא אמר "יעלה ויבוא" ביום טוב, אומר:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוּנִי) הַזֶּה. בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית.
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים:
בראש השנה אומר:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
לְזַכְרוֹן אֶת יוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן:
בחול המועד אומר:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן מוֹעֲדִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוּנִי) הַזֶּה. (ואינו חותם)
בראש חודש אומר:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שָׁנַתְּן רָאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזַכְרוֹן: (ואינו חותם)
ואם חל יום טוב (או ראש השנה או ראש חודש) בשבת
ולא הזכיר לא של שבת ולא של יום טוב (או ראש השנה או ראש חודש) כוללן יחד ואומר:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שָׁנַתְּן שַׁבָּתוֹת לְמַנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה
לְאוֹת וּלְבָרִית. וְיָמִים טוֹבִים (בחול המועד ומועדים) לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוּנִי) הַזֶּה. (בראש השנה וְיָמִים טוֹבִים
לְזַכְרוֹן אֶת יוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה. בראש חודש וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים לְזַכְרוֹן). וחותם: בְּרוּךְ אַתָּה יי מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים:
בראש השנה וְיוֹם הַזְכָּרוֹן: בראש חודש וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים:**

וכל זה כשנזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב. אבל אם נזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר אלא תיבת "ברוך"
בלבד, צריך לחזור לראש. במה דברים אמורים, בשבת, ויום טוב של שלש רגלים, אבל בחולו של מועד וראש חודש, אם לא נזכר עד שהתחיל
הטוב והמטיב אינו חוזר. וכן בסעודה שלישית של שבת ויום טוב, וכן בראש השנה ביום, אבל בליל ראש השנה חוזר:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל. אָבִינוּ מְלַכְנוּ. אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ יּוֹצְרָנוּ. קְדוּשָׁנוּ קְדוּשׁ יַעֲקֹב
רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמְּלַךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל בְּכָל יוֹם וְיוֹם. הוּא הִיטִיב לָנוּ. הוּא מְטִיב לָנוּ. הוּא יִיטִיב לָנוּ.
הוּא גְּמָלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד. לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. וּלְרוּחַ הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה. בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה. נַחֲמָה
פְּרִנְסָה וְכִלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב וּמְכָל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יְחַסְּרָנוּ: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֵד: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִתְבַּרֵךְ בְּשָׂמִים וּבְאֵרֶץ: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וְיִתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים
וְיִתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִפְרִנְסֵנוּ בְּכָבוֹד: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל הַגּוֹיִם מֵעַל צְוֹאֲרָנוּ
וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ: הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרַבָּה בְּבֵית זֶה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֻכְלָנוּ עָלֵינוּ:
הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב וּיְבַשֵּׁר לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת: הֲרַחֲמֵנוּ
הוּא יְבַרֵךְ אֶת אָבִי מוֹרֵי בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת אִמִּי מוֹרְתִי בְּעַלַּת הַבַּיִת הַזֶּה אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לָהֶם אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ: כְּמוֹ שֶׁבֵרַךְ אֶת אַבּוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל כֵּן יְבַרֵךְ
אוֹתָנוּ (בני ברית) כָּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן:**

**מִמְרֹם יִלְמְדוּ עָלֵינוּ וְעָלֵינוּ זְכוֹת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא
חַן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:**

בשבת: הַרְחֵמֶן הוּא יִנְחֵלְנוּ לְיוֹם שְׁפָלוֹ שַׁבַּת וּמְנוּחָה לַחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
 בראש חודש: הַרְחֵמֶן הוּא יַחְדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:
 ביום טוב: הַרְחֵמֶן הוּא יִנְחֵלְנוּ לְיוֹם שְׁפָלוֹ טוֹב:
 בראש השנה: הַרְחֵמֶן הוּא יַחְדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:
 בסוכות: הַרְחֵמֶן הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֵכֶת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת:

הַרְחֵמֶן הוּא יִזְכְּנוּ לְיָמֵי הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מְגִדִּיל (בשבת ויום טוב וראש חודש ובחול המועד: מְגִדִּיל) יִשְׁוֹעוֹת מִלְּכּוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשִּׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם: עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֲמָרוּ אָמֵן:

יְרַאֲוּ אֶת יְיָ קְדוֹשֵׁינוּ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לְיִרְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבּוּ, וְדוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: פּוֹתַח אֶת יְדָךְ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּינֵינוּ וְהָיָה יְיָ מִבְּטַחוֹ:

ומברך על הכוס:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

נוסח ברכה אחרונה מעין שלש

לאחר אכילת תבשיל של חמשה מיני דגן או פירות משבעת המינים שהם גפן, תאנה, רמון, זית, ותמר, או שתיית יין, מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל

על ה' מיני דגן:	על היין:	על פירות מז' מינים:
הַמַּחְיָה וְעַל הַכִּלְכֵּלָה	הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן	הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ

וְעַל תְּנוּבַת הַשְּׂדֵה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהִנְחַלְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשׂוֹבֵעַ מִטוֹבָהּ רַחֵם נָא יְיָ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבִּיחֶךָ וְעַל הַיְכָלְךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ, וְשִׁמְחֵנוּ בָּהּ וּנְבַרְכֶךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ, בַּשַּׁבָּת: וְרַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה: בַּר"ח וי"ט וחמה"מ: וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָה בַּר"ח: בְּיוֹם רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה בְּרֵאשׁ-הַשָּׁנָה: בְּיוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה בַּסּוּסוֹת: בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה בַּשְּׁבִיעוֹת: בְּיוֹם חַג הַשְּׁבִיעוֹת הַזֶּה בַּסּוּסוֹת: בְּיוֹם חַג הַסִּכּוֹת הַזֶּה בַּשְּׁמִינִי עֲצֵרֶת: בְּיוֹם שְׁמִינֵי עֲצֵרֶת חַג הַזֶּה, כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל

על ה' מיני דגן:	על היין:	על פירות מז' מינים:
הַמַּחְיָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,	פְּרֵי הַגֶּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,	הַפְּרוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחְיָה:	עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן:	עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת:

ברכה אחרונה על שאר אוכלין ומשקין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֹסְרוֹנֵן עַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָאתָ לְהַחְיֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חַי, בְּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים:

נוסח המצבה עם דוגמת כתי"ק של הרבי על המצבה